

Prof. Dr. Arzu ÖZTÜRK anısına*

**PRUSA AD OLYMPUM'DAN (BURSA)
BİR ODA MEZAR**

İbrahim Hakan MERT**, Reyhan ŞAHİN***, Ahmet Ali ALTIN****

Makale Geliş Tarihi-Received: 25.10.2017

Makale Kabul Tarihi-Accepted: 10.12.2017

ÖZ

Prusa ad Olympum kenti, Hellenistik Dönem'de kurulmuş ve o dönemden itibaren yüzyıllar boyu gelişmiş ve sınırları genişlemiştir. Bursa'nın Osmanlı yapıları oldukça iyi korunmuş olmasına karşın, antik dönem kentinin erken dönemlerine ait arkeolojik verilerimiz oldukça sınırlıdır. Söz konusu döneme ait in situ olarak korunmuş olan bir oda mezar bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. 1969 yılında yapılan bir kurtarma kazısı sonucu gün ışığına çıkarılan bu mezar Hisariçi bölgesinin yaklaşık 400 m doğusunda

---

* Bu makaleyi 2016 yılında beklenmedik bir şekilde aramızdan ayrılan değerli meslektaşımız Arzu Öztürk'ün aziz hatrasına armağan ediyoruz. Arzu Hoca, Uludağ Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'ne verdiği Teknik Resim ve Röleve dersleriyle büyük katkı sağlamıştı. Bu makalenin konusunu oluşturan mezar yapısının mimari çizimleri de, sözü edilen ders uygulamaları kapsamında gerçekleştirilmiştir.

** Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, ihmert@uludag.edu.tr

*** Dr. Öğr. Üyesi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, reyhansahin@uludag.edu.tr

**** Arş. Gör., Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, alialtin@uludag.edu.tr

yer almaktadır. Keşfedildiği dönemden bugüne kadar geçen uzun zamana ve kent tarihi açısından taşıdığı büyük öneme rağmen, mezara az sayıdaki yayında, yüzeysel bir biçimde değinilmiştir. Bu çalışmada, adı geçen mezar, mimari özellikleri, yapı tekniği, gömü geleneği ve mezar odasında keşfedilen buluntularıyla beraber bütüncül olarak değerlendirilmektedir. Makale kapsamında ayrıca, mezar mimarisi ve gömü gelenekleri açısından, mezarın Hellenistik Dönem Bithynia Bölgesi mezar geleneği içerisindeki yerinin irdelenmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bithynia, Prusa ad Olympum (Bursa), Oda Mezar, Gömü Geleneği, Hellenistik Seramik.

A CHAMBER GRAVE FROM PRUSA AD OLYMPUM (BURSA)

ABSTRACT

The ancient city of Prusa ad Olympum was first founded during Hellenistic Period and since then it has developed and extended through the centuries. Although, its Ottoman Period is relatively well preserved, the archaeological data about the early periods of Prusa ad Olympum is rather insufficient. A well preserved Hellenistic chamber grave about 400 m. eastward of Hisariçi (where the ancient city situated on) was unearthed during the rescue excavations in 1969. Despite the extended period of time from its discovery until now and its importance in terms of the city history, the tomb was rarely and undetailed mentioned in a few publications. The aim of the article is to discuss the architectural characteristics, building technique, burial customs and the grave goods of the tomb by using a holistic approach. The significance of the tomb in Bithynian burial tradition in the Hellenistic Period in terms of tomb architecture and burial customs will also be examined within the scope of the article.

Keywords: Bithynia, Prusa ad Olympum (Bursa), Chamber Grave, Burial Custom, Hellenistic Ceramic.

205

IJSl 11/1
Haziran/
June
2018

GİRİŞ

Bithynia Kralları'ndan I. Prusias (MÖ. 229 - 182) döneminde (Strabon, XII, IV, 3, C 564), MÖ. 188-183 tarihleri arasında kurulmuş olan (Corsten, 1993: 21) *Prusa ad Olympum* antik kentinin kalıntıları modern Bursa'nın merkezinde, Hisariçi olarak adlandırılan bölgede yer alır¹. Kentin Hellenistik Dönem'de kurulduğu alana günümüze kadar sürekli yerleşilmiştir. Bu iskânlar sonucu *Prusa ad Olympum* kenti de, üzerlerine modern şehirlerin konumlandığı Anadolu'daki diğer birçok antik kent gibi modern yerleşmenin altında kalmıştır. Hisariçi bölgesinde son yıllarda gerçekleştirilen sondaj kazılarında, kentin erken dönemine ışık tutan çeşitli mimari kalıntılar ve küçük buluntular açığa çıkarılmıştır (Özkan, Ünal, 2009: 50-141).

206
IJSI 11/1
Haziran/
June
2018

Kentin nekropol alanları ve mezar yapılarıyla ilgili çalışmalar ise yok denecek kadar azdır. Kentin kuzeybatısında, Hamza Bey Camii yakınlarında yer alan kaya oygu bir oda mezar, 1941 yılında F. K. Dörner tarafından yayınlanmıştır (Dörner, 1941: 18-21, Abb. 4-5). Kentin yaklaşık 400 m. doğusunda bulunan ve makalemizin konusunu oluşturan oda mezar, 1969 yılında, günümüzde yıkılmış olan Ticaret ve Sanayi Odası inşaatının temel kazısı esnasında ortaya çıkarılmış, söz konusu mezar yapısına günümüze değin çeşitli kaynaklarda değinilmiştir (Özkan, Ünal, 2009: 6; Yalman, 2011: 30-33; Dostoğlu, Dostoğlu, 2011: 562). Mezar yapısı, 2012 yılında Prof. Dr. Arzu Öztürk'ün Uludağ Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nde verdiği Teknik Resim dersi kapsamında plan ve cephe çizimleri ile yeniden belgelenerek, bu yayının hazırlık aşaması gerçekleştirilmiştir. Yayın hazırlığı aşamasında Bursa Arkeoloji Müzesi'nden alınan izinlerle, mezar odasının içinden ele geçen seramik buluntular fotoğraf ve çizimlerle belgelenmiştir. Mezar odasının, mimarisi, yapı tipolojisi, küçük buluntuları ve gömü geleneğini bütüncül olarak inceleyen bir çalışma bugüne kadar yapılmamıştır. Bu makalede söz konusu eksiklikler giderilmeye çalışılacaktır.

---

¹ Kentin erken dönem tarihi ile ilgili yeni görüş ve tartışmalar için bkz. Şahin 2017, 233-247.

1. MEZARIN YAPI TANIMLAMASI VE TİPOLOJİSİ

(Resim 1-13)

İbrahim Hakan MERT

1.1. Mezarın Konumu ve Korunma Durumu

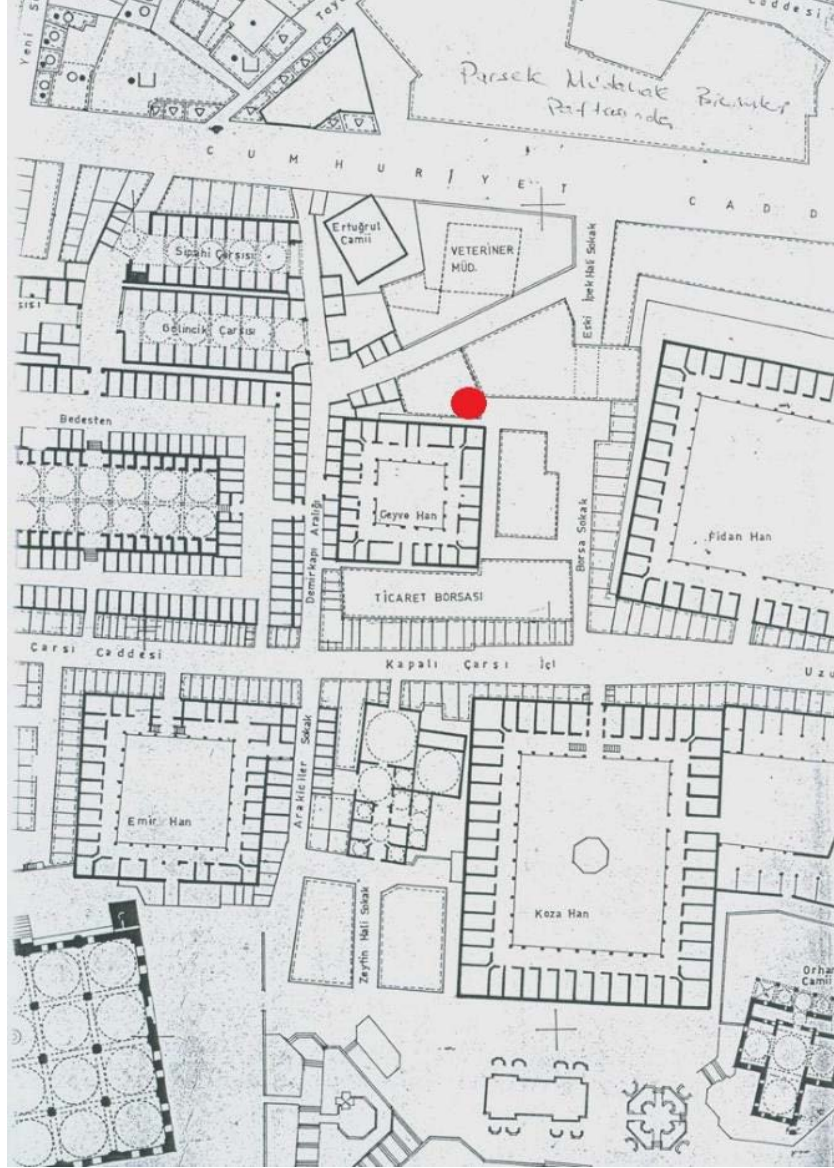
Literatürde şimdiye kadar “Bursa Tümülüsü” olarak geçen Oda Mezar, Bursa ili, Osmangazi ilçesi, Nalbantoğlu Mahallesi, Borsa Sokaktadır (Özkan, Ünal, 2009: 6; Yalman, 2011: 30-33; Dostoğlu, Dostoğlu 2011: 562). Söz konusu mezar Bursa'nın eski kent dokusu içerisinde, “Tarihi Hanlar Bölgesi” olarak adlandırılan alanda, Geyve Han'ın kuzeydoğusunda konumlanmaktadır (Resim 1). Mezar, konumu itibariyle, antik Prusa ad Olympum kentinin akropolü olduğu tahmin edilen, günümüzde “Tophane” veya “Hisariçi” olarak adlandırılan alanın yaklaşık 400 metre doğusundadır (Resim 2).

Oda Mezar, yıkılan Ticaret ve Sanayi Odası binasının bodrumunda korunmuştur (Resim 3). Mezarın batı kısmındaki girişin önüne Borsa binasının inşaatı esnasında betonarme bir eklenti yapılmıştır. Mezar bugünkü meydanın zemin seviyesinden yaklaşık 5 metre aşağıdadır. Yapının inşa edildiği antik dönemdeki konumunu ve topografik durumunu tespit etmemiz mümkün değildir. Mezarın üstünün tepe oluşturacak şekilde toprakla örtülü olup olmadığı da belli değildir. Bu nedenlerden dolayı burada ele aldığımız Mezar Yapısını “Tümülüs” değil, “Oda Mezar” olarak adlandırıyoruz².

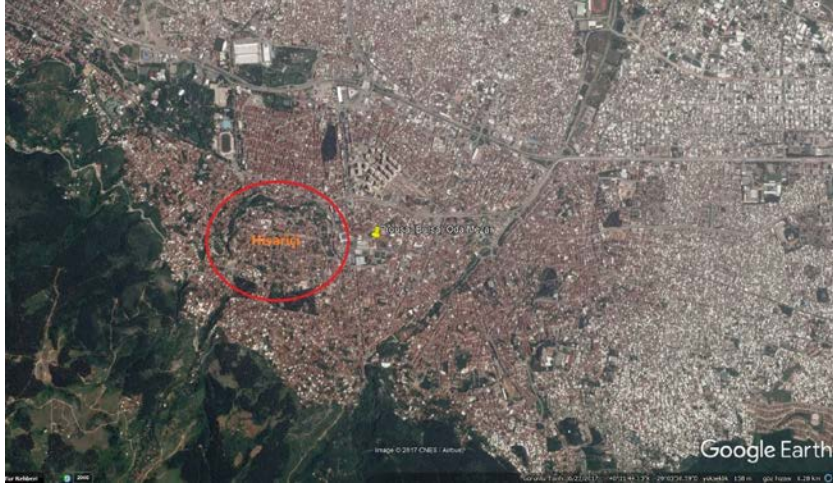
² Bursa örneğine benzer şekilde üzeri toprak doldurulup tepe oluşturulmadan, yani “Tümülüs” haline getirilmeden yer altına inşa edilmiş “Mezar Odası” örneklerine değişik bölgelerde rastlanmaktadır, bkz. Carstens 2002: 398, Fig. 10.

Bu duruma diğer bir örnek olarak, Bursa'nın Görükle köyü yakınlarında 2006 yılında Mustafa Şahin ve ekibi tarafından kazısı yapılan “Dromoslu Oda Mezar”dır; Görükle'deki bu mezarın yayını M. Şahin tarafından hazırlanmış olup, “Ein Kammergrab mit Dromos in Görükle-Bursa” başlığı ile Berlin'de 2012 yılında düzenlenen “Greek Monumental Tombs” konulu çalıştayın bildiri kitabında yakında basılacaktır.

Resim 1: Mezar Odası'nın Hanlar Bölgesi İçerisindeki Konumu

Resim 2: Oda Mezar ve Akropolü Gösterir Harita

209

IJSI 11/1
Haziran/
June
2018

Resim 3: Mezar Odasına Girişi Sağlayan Demir Kapı ve Merdiven

Mezar yapısının batı cephesinin hemen hemen tamamında, güney ve kuzey cephelerin ise batı yarısında ayrıca mezar odasının üst örtüsünde sonradan gerçekleştirilen onarımlar mevcuttur. Bu onarımlarda orijinal malzemeye göre daha küçük boyutlu taşlar ve çimento harcı kullanılmıştır. Bu şekilde onarılan bölümler çok nahoş bir görüntü sergilemektedir (Resim 4).

Resim 4: Çimento Harcı Kullanılarak Onarılan Bölümlerden Örnek

210

IJSI 11/1
Haziran/
June
2018

1.2. Mezarın Kazısı, Mezar Çevresinde Yapılan Düzenlemeler ve Araştırma Tarihi

Çalışmanın konusunu oluşturan Oda Mezar, 1969 yılında günümüzde yıkılmış olan Ticaret ve Sanayi Odası inşaatının temel kazısı esnasında bulunmuştur. Bursa Arkeoloji Müzesi uzmanlarınca oda mezarda gerekli incelemeler yapıldıktan sonra, 22.02.1971 tarihinde 32 parça arkeolojik eser müzeye nakledilerek envanter kayıtları yapılmıştır

(Özkan, Ünal, 2009: 6; Yalman, 2011: 30). Ticaret ve Sanayi Odası inşaatının devam edebilmesi için, Oda Mezar'ın girişine bitişik şekilde yaklaşık 1,50 x 1,60 m boyutlarında betondan bir bölüm inşa edilmiş ve demir bir merdivenle buraya iniş - çıkış sağlanmıştır (Yalman, 2011: 30).

Borsa binasının meydan düzenlemesi amacıyla 2003 yılında yıkılması üzerine mezar tekrar açığa çıkmıştır. 20.03.2003 tarihinde "Oda Mezar" için, Avrupa Konseyi Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanteri kapsamında "Anıt Eser" fişi düzenlenmiş olup, söz konusu anıtın bakımından Bursa Büyükşehir Belediyesi sorumludur. Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nün 12.12.2003 tarihinde aldığı kararla, Mezar Odası giriş bölümü için hazırlanan proje uygun görülmüştür. Bu proje kapsamında günümüzdeki demir kapı, parmaklıklar ve mezar odasının bulunduğu alt seviyeye iniş merdiveni inşa edilmiştir (Resim 4).

"Bursa Oda Mezarı" olarak adlandırdığımız mezar yapısı hakkında bilgi veren ilk çalışma 2009 yılında Emel Özkan ve Funda Ünal tarafından yayınlanan ve Bursa Hisar Bölgesinde yapılan arkeolojik kazıları konu alan Hisarkeoloji adlı kitaptır. Bu çalışmada mezar ve buluntuları hakkında kısa bir bilgi verilmektedir (Özkan, Ünal, 2009: 6).

Arkeolog Bedri Yalman tarafından 2011 yılında yayınlanan "Bursa'nın Kültür ve Tabiat Varlıkları" başlıklı kitabının birinci cildinde konumuzu oluşturan Oda Mezar'ı "Bursa Tümülsü ve Buluntuları" başlığı altında ele almaktadır (Yalman, 2011: 30-33). Yalman bu çalışmasında mezarın kısa bir yapı tanımlamasını yaparak planını yayınlamaktadır. Ayrıca mezardan ele geçen bazı seramik buluntuların yalnızca fotoğrafları Yalman'ın eserinde yer bulmuştur.

Yukarıda anılan çalışmaların ikisi de mezar ve buluntuların genel bir tanımından öteye gitmemektedir. Kısacası mezarın mimarisi ve buluntuları şimdiye kadar bilimsel olarak araştırılıp yayınlanmamıştır. Bu çalışmada, Mezar Odasının önce detaylı bir yapı tanımlaması ele alınacaktır. Daha sonra mezar yapısının planı ve mimari özellikleri benzer örneklerle karşılaştırılarak yapı tipolojisi yapılacaktır. Çalışmada ayrıca seramik buluntular çizimleri ile birlikte katalog halinde sunulup bu kapların tarihlemeleri tartışılacaktır.

1.3. Yapı Malzemesi ve Tanımlaması

Mezar yapısının tamamının inşasında bol gözenekli yerel kireç taşı kullanılmıştır. Dromos ve mezar odasının hem duvarları ve hem de beşik tonoz şeklindeki üst örtüleri kaba yontu şeklinde kesme taş tekniğinde örülmüştür. Duvarlar herhangi bir kenet veya harç gibi bağlayıcı malzeme kullanılmadan kuru duvar tekniğinde inşa edilmiştir (Resim 5).

Resim 5: Duvar Örgü Tekniğini Gösterir Fotoğraf

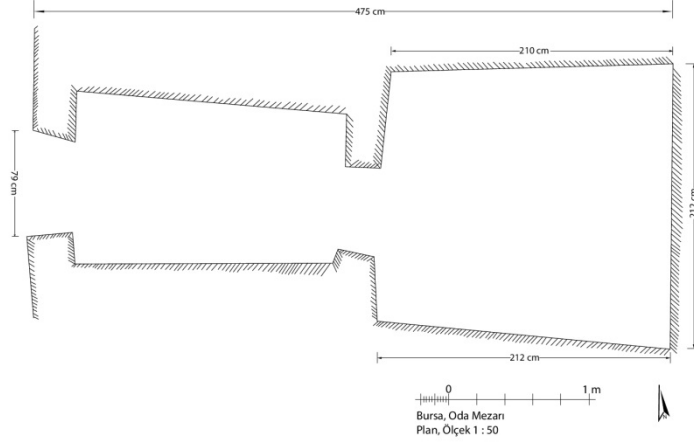
212

IJSI 11/1
Haziran/
June
2018

Mezar kompleksi doğu batı doğrultusunda olup, girişi batı cephededir. Yapı, bir ön oda (dromos) ve mezar odasından oluşur (Resim 6). Kompleksin uzunluğu doğu batı doğrultusunda 475 cm, genişliği ise kuzey güney doğrultusunda 212 cm'dir. Yapının duvar kalınlıkları 30 ila 40 cm arasında değişmektedir.

Resim 6: Oda Mezarın Plan Çizimi

213

IJSI 11/1
Haziran/
June
2018

1.3.1. Dromos

Mezar odasına gidiş, dikdörtgen planlı kısa bir dromos vasıtasıyla sağlanmıştır. Dromosun iç uzunluğu 200 cm, batı uçtaki genişliği 120 cm ve doğu uçtaki genişliği ise 108 cm'dir; yani bu koridor mezar odasına doğru hafifçe daralmaktadır (Resim 6). Dromosa girişi batı cephesinde bulunan 79 cm genişliğindeki bir kapı sağlamaktadır (Resim 7). Kapının bugünkü görünüşü büyük ihtimalle orijinal durumu yansıtmamaktadır, çünkü yapının bu cephesinin tamamı, yakın dönemde çimento harcı ve moloz taşlarla onarılmıştır. Kapı çerçevesi olarak da ahşap kalaslardan hoş bir görüntü vermeyen bir uygulamaya gidilmiştir (Resim 3).

Dromosun hem kuzey ve hem de güney dış duvarları aynı şekilde çimento harcı ve düzensiz taşlarla büyük ölçüde onarım geçirmiştir (Resim 8). Güney duvarında alttan birinci sırada 102 cm yüksekliğinde ve 103 cm ve 80 cm genişliklerinde iki kesme taş blok orijinal şekliyle korunmuştur. 102 cm yükseklikten, yani birinci kesme taş sıranın hemen üzerinden itibaren dromosun üst örtüsünün eğimi başlamaktadır. Dromos en yüksek olduğu orta bölümde, tavana kadar 192 cm yüksekliğe ulaşmakta, orta boylu bir insan içerisinde rahat bir şekilde ayakta durabilmektedir (Resim 7).

Resim 7: Oda Mezarın Batı Cephe Çizimi

Resim 8: Mezar Odasının Güney Duvarı

Dromosun batı cephesi de tamamında düzensiz taşlar ve çimento harcıyla onarım geçirdiği için, bu bölümün orijinal halini tanımlamak oldukça güçtür.

1.3.2. Mezar Odası

Dromos ile mezar odası aynı aksta değildirler. Bundan dolayı, aşağıda ele alınacağı gibi, dromostan mezar odasına geçişi sağlayan kapı açıklığı da mezar odasının batı duvarının aksında olmayıp hafif güneye kaydırılmıştır (Resim 9).

Resim 9: Dromos - Batıdan Görünüş

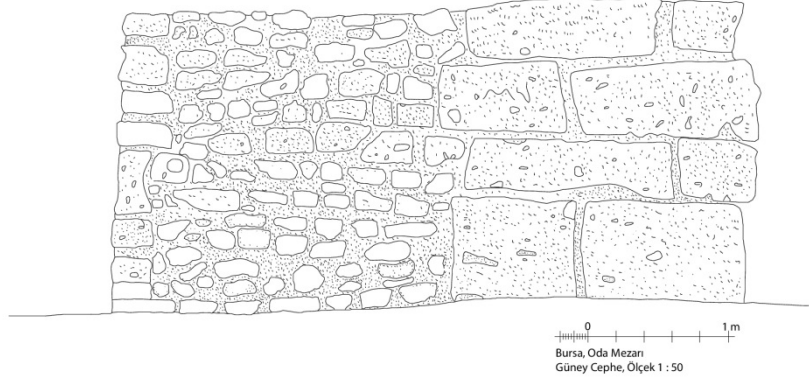

Yaklaşık kare formunda olan mezar odasının duvarlarının içten uzunlukları şu şekildedir: Güney duvar 212 cm, batı duvar 209 cm, kuzey duvar 210 cm, doğu duvar 212 cm. Mezar odasının güney duvarı orijinal durumunda korunmuştur (Resim 10). En alt taş sırası yüksekliği 90 cm, ikinci taş sırası yüksekliği ise 42 cm'dir. Daha sonra (yani $90 + 42 = 132$ cm) 132 cm yükseklikten itibaren tonoz eğimi başlamaktadır. Mezar odasında kullanılan malzeme yine yerel kireç taşıdır. Mezar odasının içinin tavan yüksekliği ise 208 cm olup dromostan biraz yüksektir (Resim 11).

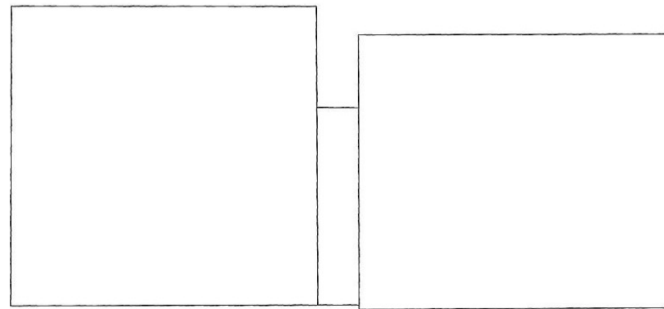
216

IJSI 11/1
Haziran/
June
2018

Resim 10: Oda Mezar Güney Cephe Çizimi

Resim 11: Dromos ve Mezar Odası'nın Boyuna (A-A) kesiti

Mezar odasının doğu ve kuzey duvarlarında ise birinci sıra kireç taşı kesme taş bloklardan örölmüş, sonraki sıralar ise düzensiz taşlar ve çimento harcı ile onarılmıştır (Resim 5). Odanın tavan kısmı da aynı şekilde gayri muntazam taşlar ve çimento harcı ile onarım görmüştür (Resim 12).

Resim 12: Mezar Odası Tavan Onarımı

Mezar odasının batı duvarında dromostan mezar odasına geçişi sağlayan 135 cm yüksekliğinde bir kapı açıklığı bulunmaktadır (Resim 9). Bu bölüm eşik, söve ve lento gibi unsurlar olmaksızın son derece yalındır. Kapı kanadı varlığına işaret eden bir belirti de yoktur. Böylece bu kapı açıklığı dromostan mezar odasına geçişi sağlayan basit bir boşluk şeklindedir. Kapı alt genişliği 70 cm iken üst genişliği 58 santimetredir, böylece kapı açıklığı yukarıya doğru 12 cm daralmaktadır. Kapı açıklığının derinliği 30 cm'dir. Kapı açıklığı mezar odasının batı duvarının ortasında olmayıp, biraz güneye kaydırılmıştır. Mezar odasının batı duvarı kuzey tarafta 70 cm uzunluğunda iken güney tarafta 48 cm uzunluğa sahiptir (Resim 13). Kapı açıklığının dromos tarafındaki bölümü de aynı şekilde güneye kaydırılmıştır. Bu bölümde kuzey taraf duvarı 43 cm uzunluğunda iken güney taraf uzunluğu 16 cm'dir.

Resim 13: Mezar Odası'nın Batı Duvarı

218

IJSI 11/1
Haziran/
June
2018

Ne dromosta ne de mezar odasının duvarlarında herhangi bir perdelama veya diğer bir taş işçiliği izi görmek mümkün değildir. Her iki bölümün hem dış hem de iç duvar yüzeyleri aynı şekilde kaba işçilik gösterirler (Resim 5, 9). Hem dromosun ve hem de mezar odasının zeminleri sıkıştırılmış topraktan oluşur.

1.3.3. Dromos ve Mezar Odasının Çatı/Üst Örtüsü

Yukarıda tanımlandığı gibi dromosun yan duvarlarının 102 cm yüksekliğe tekabül eden birinci kesme taş sırasının üst yatay derzinden itibaren üst örtüsünün eğimi (tonoz başlangıcı) başlamaktadır (Resim 9). Söz konusu bu üst örtü şu şekilde oluşturulmuştur: Her iki tarafta yaklaşık aynı yükseklikteki ikişer düz taş bloğu aşağıdan yukarıya içe eğimleri arttırılarak yerleştirilmiştir. Eğimi fazla olan ikinci taş bloklar tepede bir kilit taşına dayanmaktadırlar. Böylece oluşan üst örtü tam bir yarım daire tonoz değil hafif kırma/sivri tonozla yakın bir kontur oluşturmaktadır.

Yukarıda "Yapının Korunma Durumu" başlığı altında da değinildiği gibi, mezar odasının üst örtüsü orijinal yapı bloklarına göre daha küçük taşlarla ve çimento harcıyla onarılmıştır. Ancak yine de orijinal şekilde korunan çok az kısımdan mezar odası üst örtüsünün dromosunkine göre farklılık gösterdiği söylenebilir. Bu bölümün yan duvarlarının ikinci taş sırasının 132 cm yüksekliğe tekabül eden üst

yatay derzinden itibaren üst örtüyü oluşturan tonozun eğimi başlamaktadır. Söz konusu bu eğimde her iki tarafta üçer düz taş blok orta merkeze doğru içe eğimleri artacak şekilde yatık yerleştirilmişlerdir, öyle ki kenardan üçüncü bloklar neredeyse yere hemen hemen paralel şekildedirler (Resim 12). Bu üçüncü bloklar yere tam paralel olan orta kilit taşına birleşerek tonozu tamamlarlar ve böylece "Beşik Tonoz" veya "Basık Tonoz" olarak adlandırılabilir bir kesit konturu ortaya çıkmaktadır.

1.4. Yapı Tipolojisi ve Değerlendirme

Bu bölümde mezar kompleksinin, yönü, konumu, hangi unsurlardan nasıl şekillendirildiği, boyuna ve enine kesitlerinin (Dromos ve Mezar Odası Üst Örtüleri) özellikleri, kapı biçimlendirmesi gibi özellikleri benzer (ve yerine göre benzemeyen örnekleri de gösterilerek) örnekler de gösterilerek tartışılacaktır.

1.4.1. Mezarın Konumu

Çalışmanın konusunu oluşturan Dromoslu Oda Mezar'ın yapısal özellikleri değerlendirilirken ele alınması gereken ilk hususu mezarın konumu ve yönü oluşturmaktadır. Yukarıda değinildiği gibi, Dromoslu Oda Mezar bugünkü Bursa'nın tarihi kent merkezinde bulunmaktadır. Günümüzde "Tophane" veya "Hisar" olarak adlandırılan Osmanlı dönemi surları ile çevrili alan *Prusa ad Olympum'*un yerleşim alanı olarak kabul edilmektedir (Corsten, 1993: 9). Bahsi geçen surlarla antik dönem surlarının aynı hattı izlediği varsayılırsa, burada ele aldığımız Oda Mezar antik kentin yaklaşık 400 m doğusunda yer almaktadır (Resim 2). Modern kent dokusu içerisinde tek başına duran mezar, bu tür mezarlarda, daha doğrusu üstüne yığılan toprakla suni bir tepe (tümülüs) haline getirilen anıt mezarlarda alışlageldiği gibi bir tepe üzerinde hakim bir konumda değildir³. Söz konusu bölgedeki yoğun inşaa faaliyetlerinden dolayı, bu

³ Topografik konum olarak çevreye hâkim veya çevreden görünme özelliğine sahip tümülüslere örnek olarak Tekirdağ Naip Tümülüsü (Delemen 2004: 1, 16), Gerede - Karabük yolundaki Beşevler Tümülüsü (Hoepfner, 1971: 125-127, 139), Pergamon İlyastepe Tümülüsü (Pirson, 2011: 123-127), Mudanya'daki Dromoslu Oda Mezar (Mansel, 1946: 6-7) ve Dardanos yakınındaki Tümülüs (Duyuran, 1960: 64) verilebilir.

anıt mezarın bir tümülüs olarak planlanıp planlanmadığını, günümüzde net bir biçimde söyleyebilecek durumda değiliz.

Mezarın bulunduğu alanın antik kente yakınlığı da dikkate alınırsa, bu bölgenin *Prusa ad Olympum* kentinin Nekropol sahasının bir bölümü olmuş olabileceği ihtimali ortaya çıkmaktadır⁴.

1.4.2. Mezarın Yönü

Bursa Oda Mezarı girişi batıda olacak şekilde doğu - batı doğrultuludur (Resim 6). Bithynia bölgesindeki oda mezarların çoğunun doğuya / güney doğuya veya güneye açıldığı gözlenmektedir: Doğuya açılanlara örnek olarak Bursa Görükle Oda Mezarı (Şahin, 2009: 32 çizim 2), güney doğuya açılanlara örnek olarak ise Gerede - Karabük yolu Beşevler mevkiindeki Oda Mezar (Hoepfner, 1971: 126 - 127 Beilage 6 f), Mudanya Oda Mezarı (Mansel, 1946: Lev. II Res. 2) gösterilebilir. Bursa Hamzabey Camii civarındaki Kaya Oda Mezarı (Dörner, 1941: 19 Abb. 4), Yalacık (Nallıhan) Tümülüs Mezarı (Mermerci, Yağcı, 1991: 172, Plan 2), Eskişehir, Sarıcakaya Iğdır Mezarı (Tokgöz, 1975: 151-157) ve eski Dardanos şehri yakınındaki Tümülüs'te (Duyuran, 1960: 64-66, Levha: LXVII, Resim: 1) ise giriş kuzeyde olacak şekilde Kuzey-Güney doğrultusu tercih edilmiştir. Anadolu ve Trakya'da⁵ girişi güneye bakan oda mezarlar da bulunmaktadır, bunlara örnek olarak İznik Dörttepeler 1 Nolu Mezar (Yalman, 1994, 165, Şekil 2), Filibe'deki mezar (Mansel, 1974, 188-189, Resim 24-26), Belevi Tümülüsü (Alzinger, 1979: 170-172, Abb. 137) verilebilir.

Bursa Oda Mezarının yönelimine benzer örnekler, İznik Dörttepeler 2 Nolu Mezarda (Yalman, tarihsiz: 55-56), Kuzey Karia'daki Akçay vadisindeki Kavaklı 01 Tümülüsü (Henry, 2016: Plate 194, Fig. 3), aynı

⁴ Prusa ad Olympum'un yazıtlarını yayınlayan T. Corsten'in, Die Inschriften von Prusa ad Olympum adlı kitabının 2. bandında Prusa ad Olympum ve yakın çevresinden getirilen ve halen Bursa Arkeoloji Müzesinde korunan toplam 68 adet mezar yazıtı yayınlanmıştır. Ancak bu yazıtlardan maalesef hiç birinin bulunduğu yer belli değildir, bkz. Corsten 1993: 119 vd.

⁵ Trakya'daki tümülüslerin ön cephesi genellikle doğuya veya güneye açılmaktadır, bkz. Delemen 2004: 17 D.N. 61, 62.

coğrafyadaki Beyerli köyündeki BKT 1 Tümülüsü (Çörtük, 2007: 55, Çizim 5) ve Galatia'daki Karalar A Tümülüsü'nde (Arık, 1934: 118) görülmektedir. Bu örnekler de Bursa mezarında olduğu gibi mezar yapılarının girişi batıda olacak şekilde Doğu-Batı yönündedirler. Yukarıda ele alınan örneklerle göre, tümülüs veya oda mezarlarda çoğunlukla bir yön birliği olmadığı, mezarın yönünün, kentin veya mezarın yakınından geçen yol, mezara ulaşım, çevreye hâkimiyet gibi bölgesel unsurlarla ilişkili olarak değişiklik gösterdiği söylenebilir.

1.4.3. Yapının Plan Unsurları:

Burada incelemekte olduğumuz mezar yapısı plan olarak bir dromos ve mezar odasından müteşekkildir. Bu plan unsurları ile Bursa Oda Mezarı türünün en sade özelliklerini göstermektedir⁶. Prusa ad Olympum'un da içinde yer aldığı Bithynia ve yakın coğrafyalardan bu plan tipinin benzer örnekleri olarak şu mezarlar sayılabilir: Görükle Mezarı (Şahin, 2009: 32 çizim 2), İznik Dörttepeler -1- nolu Mezar (Yalman, Tarihsiz: 54), Mudanya Mezarı (Mansel, 1946: Resim 1-3) ve Gerede - Karabük yolu Kurudere mevkiindeki Beşevler Mezarı (Hoepfner, 1971: Beilage 6f).

Yukarıda tanımlandığı gibi Bursa mezarında dromos ve mezar odası aynı aksta değildir ve her iki mekânın uzun kenarları doğru bir hat göstermemektedirler. Bu duruma benzer bir örnek olarak Gerede-Karabük yolu Kurudere mevkiindeki Beşevler Oda mezarının planı gösterilebilir (Hoepfner, 1971: 128 Beilage 6f)

Buna ilaveten Bursa örneğinde dromosun mezar odasına geçişi sağlayan kapı açıklığı Mezar Odası'nın batı duvarının aksında olmayıp biraz güneye kaydırılmıştır. Bu şekilde mezar odasına geçiş kapısı aksta olmayan dromoslu oda mezarlarına örnek olarak Görükle

---

⁶ U. Çörtük, Kuzey Karia'da Akçay (Harpasos) vadisindeki mezar mimarisini araştırdığı çalışmada, bölgede incelediği tümülüs şeklindeki dromoslu oda mezarları dört tipe ayırmaktadır (Çörtük 2007: 38). U. Çörtük'ün araştırma bölgesinde ve dolayısı ile tipolojisinde bulunmayan beşinci tipi ise dromos ile mezar odası arasında basamaklı bölümün bulunduğu planlar oluşturmaktadır (Delemen 2004: 17-19). Dromoslu Mezar Odaları konusunda genel bir tipoloji çalışmasının halen yapılmaması bu sahada halen önemli bir eksikliklerdir.

Mezarı (Şahin, 2009: 27) ve Mudanya Mezarı (Mansel, 1946: 4, Lev. II, Res. 2) verilebilir.

212 x 209 santimetrelik ölçüleriyle yaklaşık kare formunda olan mezar odasına benzer örnekler olarak yine Görükle (Şahin 2009: 26, 32, çizim 2), İznik Dörttepeler 2 numaralı mezar (Yalman, Tarihsiz: 57) ve Mudanya mezarları (Mansel, 1946: 2, Lev. II, Res. 2) verilebilir. Mezar mimarisi araştırmalarında kare veya kareye yakın mezar odası geleneğinin bir Makedonya geleneği olduğu ifade edilmektedir (Delemen, 2004: 18-19).

222

Tablo: Bithynia Bölgesi'nden bazı dromoslu mezar örnekleri

Mezar Yapısının Adı	Dromos Ölçüleri (cm)	Mezar Odası Ölçüleri (cm)
Bursa Oda Mezarı	200 x 120 -108	212 x 209
Bursa Hamzabey Oda Mezarı	350 x 165	200 x 155
Görükle Mezarı	258 x 104	229 x 231
İznik Dörttepeler -1- nolu Mezar	330 x 104 -126	243 x 215
İznik Dörttepeler -2- nolu Mezar	680 (korunan) muhtemel uzunluk 1000 x 155	305 x 305
Gerede - Karabük yolu Kurudere Mevkii Beşevler Mezarı	284 x 122	332 x 276
Mudanya Mezarı	882 x 97 -104	260 x 260
Eskişehir Sarıcakaya İğdır Mezarı	224 x 110	240 x 159

Bursa mezarında dromosun uzunluğu (200 cm) mezar odasından (212 cm) kısadır. W. Hoepfner tarafından kazılıp yayınlanan Gerede-Karabük yolundaki Beşevler Mezarı'nda (Hoepfner, 1971: 127-128) ve Dünder Tokgöz tarafından kazılıp yayınlanan Eskişehir İli Sarıcakaya İlçesi, İğdır Köyü Tümülüsü'nde (Tokgöz, 1975: 151-152) de benzer bir durum söz konusudur. Bu şekildeki dromos Hoepfner tarafından "Kısa Dromos" olarak adlandırılmaktadır (Hoepfner, 1971: 134).

Bursa oda mezarında mezar odasına gidişi sağlayan koridor görevini üstlenen dromos başlangıçta 120 cm genişlikteyken bitişte 108 cm genişliğe iner. Yani bu koridor mezar odasına doğru daralır. Bu

şekilde mezar odasına doğru daralan dromosa benzer bir örnek Tekirdağ yakınındaki Naip Tümülüsü'nde bulunmaktadır (Delemen, 2004: 10, Çiz. 11, 11).

İncelemekte olduğumuz Bursa Oda Mezarı'nın boyuna kesitine bakıldığında dromos ile mezar odası zeminleri arasında çok az bir seviye farkı olduğu gözlenmektedir (Resim 11). Dromos zemini mezar odası zeminine göre 13 cm daha derindedir. Bu düşük seviye farkı da herhangi bir merdiven yapısına gerek olmaksızın tek bir basamakla aşılmıştır. Bu şekilde dromos zemini mezar odasınınkinden daha derinde olan mezar yapılarına örnek olarak Görükle Mezarı (Şahin, 2009: 28) gösterilebilir.

Yapı tipolojisi kapsamında değerlendirilmesi gereken diğer bir husus ise dromos ve mezar odasının enine kesiti, diğer ifade ile üst örtü sistemleridir: Yukarıda tanımlandığı gibi Dromos'un üst örtüsü "Kırma Tonoz"a yakın bir kontur çizmektedir. Bu şekilde oluşturulmuş üst örtüye benzer örnek bulunmamaktadır.

Mezar odasının üst örtüsü ise maalesef sonradan onarım geçirdiği için sağlıklı bir veri sunmamaktadır. Ancak onarım geçirmeyen tonoz başlangıcı bölümlerindeki orijinal şekliyle korunmuş kısımlar yardımıyla şu husus belirtilebilir: Üst örtünün başlangıcında, yani tonoz eğiminin alt sıralarında kullanılan taş blokların eğimli olmayıp düz formdadırlar. Bu nedenle de Mezar Odasının üst örtüsü "Gerçek Tonoz" olarak adlandırılacak bir örtü meydana getirmemektedir. Sonuç olarak, Mezar Odasının üst örtüsünün dromosun üst örtüsünden farklılık gösterdiği ve orijinalinde daha özenli bir tarzda ele alındığı söylenebilir. Bursa Oda Mezarında tespit ettiğimiz bu durum da benzer örneklerdekiyle örtüşmektedir; çünkü birçok dromoslu mezar odasında ön koridoru oluşturan dromosun üstü daha sade, ölünün ebedi istirahatgahı olan mezar odası ise daha detaylı bir örtüye sahip olmuştur (Hoepfner, 1971: 132; Delemen, 2004: 19-20)⁷.

---

⁷ Bu duruma, yani mezar odasının dromosa göre daha detaylı bir üst örtüye sahip olmasına daha çarpıcı örnekler olarak Görükle ve Mudanya mezarları gösterilebilir. Bu iki örnekte dromos düz bloklarla örtülürken, mezar odası çok detaylı/özenli bir işçilik gerektiren ve "Linear ve

Tipoloji bölümünde ele alacağımız son unsur dromostan mezar odasına geçişi sağlayan kapıdır⁸.

Tablo: Bazı Mezarların Dromos ve Mezar Odası Arasındaki Kapılarının Ölçü Karşılaştırma Tablosu

Mezar Yapısı	Kapı Yüksekliği	Kapı Alt Genişliği	Kapı Üst Genişliği
Bursa Oda Mezarı	135 cm	70 cm	58 cm
Görükle Mezarı	113,5 cm	58,5 cm	56 cm
Gerede - Karabük yolu Kurudere Mevkii Beşevler Mezarı	108 cm	70 cm	70 cm
Mudanya Mezarı	173 cm	79 cm	77 cm
Eskişehir Sarıcakaya İğdır Mezarı	112 cm	60 cm	53 cm

Yukarıdaki tabloya göre, Bithynia bölgesi ve civarındaki oda mezarlarının çoğunda kapı yüksekliği alt genişliğin iki katından azdır. Sadece Mudanya Mezarı'nda 79 cm alt genişliği olan kapı 173 cm yüksekliktedir ki bu da alt genişliğin iki katını oldukça aşan bir oran vermektedir (Mansel, 1946: 3).

Bithynia bölgesindeki karşılaştırma örneklerinin hemen hemen hepsinde kapı aşağıdan yukarıya doğru bir daralma gösterir. Söz konusu daralma Bursa Oda Mezarı'nın kapısından 12 cm ile en fazla iken, onu 7 cm ile İğdır Mezarı izler (Tokgöz, 1975: 151) . Görükle ve Mudanya mezarlarında ise mezar odasına girişi sağlayan kapılar yukarıya doğru 2,5 ila 2 cm daralmaktadırlar (Şahin, 2009: 27; Mansel, 1946: 3). Kapının alt ve üst genişliğinin aynı olduğu tek örnek ise Beşevler Mezarı'dır (Hoepfner, 1971: 130-131).

Konsantrik Bindirme Tekniği" (Mansel 1974: 185), "Kırlangıç Kuyruğu Tavan" (Şahin 2009: 27) veya "Tüteklikli Örtü" (Varkıvanç 2007: 205) tabir edilen bir çatıya sahiptir.

⁸ Dromosa girişi sağlayan batı cephedeki kapı, bu cephenin sonradan büyük oranda onarım geçirmesinden ve orijinal ölçülerinin belli olmamasından dolayı tipolojik değerlendirme dışında tutulmuştur.

Kapı ile ilgili olarak ele alınması gereken son bir husus ise konumudur. Bursa ve Görükle mezarlarında kapı mezar odasının tekabül eden duvarının tam ortasında olmayıp bir miktar güneye kaydırılmıştır (Şahin, 2009: 27, 32 Çizim 2). Mudanya Mezarında ise dromostan mezar odasına geçişi sağlayan bu kapı kuzeye kaymış durumdadır (Mansel, 1946: 4, Lev. II, Res. 2).

İncelemekte olduğumuz Bursa Oda Mezarı'nın tipolojik değerlendirmesi sonucunda şu sonuçlara ulaşılmaktadır:

- a. Bursa Oda Mezarı bölgesinde birçok örneği olan "Dromoslu Oda Mezar" tipinde bir yapıdır.
- b. Kareye yakın mezar odası ve bu odanın basık tonoz şeklindeki üst örtüsü Makedon etkisi göstermektedir.

2. GÖMÜ TİPİ

Ahmet Ali ALTIN

Bursa Arkeoloji Müzesi kayıtları ve Bursa Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nun 20.03.2003 tarihli sit fişinde yer alan bilgilere göre, yapı içerisinde gerçekleştirilen kazılarda, diğer mezar buluntularının yanı sıra 5 adet çift kulplu urne kabı bulunmuştur⁹. Urne kaplarının sayısı mezar içerisine birden fazla gömü yapıldığına işaret etmektedir. Bu kapların içerisinde yer alan kül ve kemik kalıntıları, cesetlerin mezar dışında yakılarak bu cesetlerden geriye kalan kül ve kemiklerin urne kapları içerisinde mezar odasına konulduğunun göstergesidir¹⁰. Mezar odasından ele geçen urne kapları üzerinde daha önceden çalışmış olan B. Yalman, urne kaplarının içerisinde altın diadem ve göz bağı parçalarına rastladığını belirtmektedir (Yalman, 2011: 33). Müze raporlarında mezar içerisinde

⁹ Bursa Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen kaplar 501, 636, 637, 638 ve 639 envanter numaralarına, bu yayında ise 8-12 katalog numaralarına sahiptir. Bu urne kapları "Prusa ad Olympum Mezarı Seramik Buluntularının Değerlendirilmesi" bölümünde Dr. Reyhan Sahin tarafından detaylı olarak incelendiğinden, söz konusu eserler bu bölümde stilistik açıdan tekrar ele alınmayacaktır.

¹⁰ 636, 637 ve 638 envanter numaralı eserler, bu uygulamanın kanıtları olan az miktardaki kemik ve kül kalıntılarını halen içlerinde barındırmaktadır.

başka herhangi bir iskelet kalıntısından bahsedilmemesi nedeniyle, mezarda uygulanan gömü biçiminin ikincil kremasyon¹¹ olduğu varsayılabilir. Bununla birlikte bu kaplar içerisinde bulunan kemik kalıntılarının son derece az oluşu ve detaylı antropolojik değerlendirmelerin eksikliği sebebiyle mezar sahiplerinin yaşı, cinsiyeti, geçirdiği hastalıklar gibi soruların yanıtlanması şu an için mümkün görünmemektedir.

Bithynia bölgesi ve çevresinde yer alan Klasik-Hellenistik Dönem'e ait benzer tipteki dromoslu oda mezarlar incelendiğinde, bu tip mezarlarda kremasyonun nadiren tercih edilen bir uygulama olduğu göze çarpmaktadır. Bununla birlikte bölgede bilimsel yayını yapılan mezar anıtlarından büyük bölümünün definciler tarafından tahrip edilmesi nedeniyle, söz konusu mezarların birçoğunda ne tür bir defin uygulaması yapıldığı tespit edilememiştir. Örneğin Bursa çevresinde yer alan Mudanya Oda Mezarı (Mansel, 1946: 1-12), Gemlik Tümülüsü (Mansel, 1974: 181-189), İznik Dörttepeler Mevkii'nde bulunan uzun dromoslu ve bindirme tonozlu tümülüs mezar (Yalman, 1993: 472-475, Resim 17; Yalman, 1994: 429-435, Levha 175-188; Yalman, tarihsiz: 55-57; Şahin vd., 2006: 16, Resim 9), Gebze çevresindeki Kutluca Tümülüsü (Mansel, 1973: 143-158) veya Eskipazar yakınlarındaki Beşevler Tümülüsü (Hoepfner, 1971:131) gibi örneklerde ne tür definlerin uygulandığı kesin olarak saptanamamıştır.

Gömü tipi saptanabilen örneklerde çoğunlukla inhumasyon uygulamasının tercih edildiği görülmektedir. İznik Dörttepeler mevkiinde yer alan iki oda mezar içerisinde, cesetlerin üzerine yatırıldığı klineler bulunmaktadır (Yalman, 1994: 425-429, Resim 4-19; Altın, baskıda). Bu yapılardan Dörttepeler 2 Numaralı Oda Mezar olarak adlandırılan yapı içerisinde, klinelerin üzerine yatırılmış olan cesetlere ait iskeletler, definciler tarafından tahrip edilmeden önce belgelenebilmiştir (Altın, baskıda: dipnot 18, Resim 12). Prof. Dr. Mustafa Şahin'in sözlü bildirisine göre Görükle Oda Mezarı'nda da inhumasyon gömü söz konusudur¹². Elaia antik kenti yakınlarındaki Seçtepe Tümülüsü'nün mezar odalarından birinde farklı bir

¹¹ Birincil ve ikincil kremasyon uygulamalarının detaylı tanımları için örneğin bkz. Kasapoğlu 2007, 483, dipnot 26, 28.

¹² Görükle Mezarı ile ilgili ayrıntılı kazı raporu için bkz. Şahin, 2009: 25-39.

uygulama olarak taş lahitlerin kullanıldığı görülmektedir (Kasper, 1966: 477-478, Abb. 58; Pirson vd., 2011: 185-186, Abb. 58). Mezar içerisinde ayrıca ahşap bir lahde ait parçalar da keşfedilmiştir (Gaitsch vd., 1985: 139-172). Söz konusu lahitler, bu mezarda inhumasyon uygulaması yapıldığına işaret etmektedir. Pergamon antik kenti yakın çevresinde bulunan Tümülüs 2 ve Tümülüs 3 olarak adlandırılmış mezarların merkezinde yer alan andezit lahitler, ayrıca ölülerin başına takılan altın diadem gibi mezar hediyeleri, bu mezarlara da inhumasyon gömü yapıldığını göstermektedir (Kelp, 2014: 357-358, Fig. 3a-b). Pergamon'daki diğer bir mezar yapısı olan İlyastepe Tümülüsü'nde sürdürülen araştırmalarda ise, inhumasyon ve kremasyon gömülerin birarada uygulandığı görülmektedir (Pirson vd., 2011: 117-203). Mezar içerisinde yapılan çalışmalarda, mezar odasının tabanının alt seviyesinde andezit bir lahit ortaya çıkarılmış, ayrıca boyutlarından ve formlarından dolayı ostotheklere ait olduğu düşünülen çeşitli andezit parçalar da ele geçmiştir (Pirson vd., 2011: 135-141, Abb. 18-22). İlyastepe Mezarı'ndan ele geçen kemikler üzerinde yapılan antropolojik araştırmalar da, mezardaki lahit içerisine bir erkek cesedinin inhumasyon olarak gömüldüğünü, en az iki farklı cesede ise kremasyon uygulandığını ortaya koymuştur (Pirson vd., 2011: 146-181). Bursa Oda Mezarı'nda görülen ikincil kremasyon uygulamasının bir benzeri, antik Prusa ad Olympum kentine oldukça uzak bir mesafedeki Samsun Lerdüğe 4 Numaralı Tümülüste karşımıza çıkmaktadır. Burada Bursa Mezarı'ndan farklı olarak, kremasyon uygulanan cesedin kül ve kemikleri, bronz bir urne kabı içerisine konulmuştur (Akok, 1948: 844-846, Resim 10-11).

Sonuç olarak, anıtsal mimari yapı, mezar hediyeleri gibi veriler ışığında Bursa Oda Mezarı'na MÖ. 2. yüzyıl sonu - MÖ. 1. yüzyıl başında¹³ *Prusa ad Olympum'da* yaşamış üst sınıf bir aileye mensup kişilerin bir arada defnedildiği söylenebilir. Yaklaşık olarak aynı döneme tarihlenen birden fazla sayıdaki urne kabı, aşağı yukarı 50 yıllık bir zaman dilimi içerisinde cesetlere kremasyon uygulanarak bu mezar içerisine defnedildiğine işaret etmektedir. Yukarıda verilen örneklerde ise söz konusu dönemde Bithynia ve yakın çevresinde tercih edilen gömü tipinin inhumasyon olduğu anlaşılmaktadır. Bu

¹³ Mezardan ele geçen seramik buluntuların tarihlendirilmesi bu çalışmanın ""Prusa ad Olympum Mezarı Seramik Buluntularının Değerlendirilmesi"" bölümünde Dr. Reyhan Şahin tarafından ele alınmaktadır.

açından Bursa Mezarı'ndaki urne kapları içerisine yapılan kremasyon gömünün bölgede nadir görülen bir uygulama olduğunu söylemek mümkündür. Farklı defin uygulamalarının, farklı dinsel inançları, ölümden sonraki yaşama dair farklı düşünce biçimlerini, dolayısıyla da farklı kültürlere ait kişileri veya toplulukları yansıttığı düşünülebilir. Bununla birlikte aynı mezar içerisine, çağdaş olarak yapılan hem inhumasyon hem de kremasyon gömüler, bu varsayımın anti tezi olarak ortaya atılabilir. Bursa Tümülüsü'nde uygulanan kremasyon gömü, Hellenistik Çağ Bithynia Krallığı sınırları içerisinde, benzer bir coğrafyadaki mezar yapılarında, yaklaşık aynı dönemlerde farklı gömülerin uygulanabildiğine işaret etmesi bakımından oldukça önemlidir.

3. PRUSA AD OLYMPUM (BURSA) MEZARI SERAMİK BULUNTULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

(Resim 14-19)

Reyhan ŞAHİN

Bursa Mezarı'ndan ele geçen ve bu çalışma kapsamında değerlendirilen seramikler 2 kantharos, 4 lagynos, 1 testicik, 4 krater, 1 amphora, 12 iç formlu unguentarium ve 1 adet kandilden oluşmaktadır¹⁴. No. 1, 2, 3, 8, 9, 11, 12 ve 25'in yüzeyi Hellenistik Döneme özgü mat astarlıdır. No. 4, 5, 6, 7 ve 10 ise beyaz zemin tekniğiyle bezenmişlerdir. No. 13-24, unguentariumlar ise astarsız bırakılmışlardır. Öte yandan unguentariumların 6 tanesinde (No. 13, 16, 18, 19, 23, 24) boyun ve gövde üzerinde çok ince, beyaz bantlar bulunmaktadır.

---

¹⁴ Özkan, Ünal 2009: 6 da ele geçen seramik buluntuların toplam 33 parçadan oluştuğu belirtilmektedir. Bu çalışma kapsamında Bursa Müzesi'nde ulaşılabilen 25 seramik eser değerlendirilmektedir. Öte yandan mezar buluntularının yer aldığı Tablo 1'de 33 eserin de listesi yer almaktadır.

Kantharoslar (Resim 14, 17)

No. 1 ve **No. 2** kırmızı astarlı kantharoslar ağız hizasından itibaren gövdenin alt kesimlerine kadar hafifçe açılan düz bir profile sahiptir. Karşılıklı olarak dik konumda yerleştirilmiş olan kulplar üzerinde kabartmalar (stilize yaprak?) bulunmaktadır. Gövdenin alt kısmına geçişte belirgin bir kavis yer almaktadır. Halka dip hafifçe dışa doğru açılmaktadır. **No. 1** ve **2**, MÖ 4./3. yüzyıl'ın "goblet kantharosları"ndan gelişmiş olan Hellenistik Dönem kantharoslarıyla karşılaştırmaya olanak sağlamaktadır (Gassner, 1997: 49). **No. 1** ve **2**'nin en yakın form paraleli Knidos'ta E buluntu topluluğundan ve Güney Nekropol'den gelen örneklerdir (Kögler, 2010: Res. 55, Kn. 33.). P. Kögler bu örnekleri MÖ 2. yüzyılın son çeyreği ile MÖ 1. yüzyıl ikinci çeyreği arasına tarihlendirmektedir (Kögler, 2010: 115). Ephesos'tan ele geçen benzer kantharoslar da MÖ 1. yüzyılın başları ile Augustus Dönemi arasına tarihlenen buluntu gruplarından gelmektedir (Ladtstätter, 2014: K168, Taf. 182; ayrıca bkz. Gassner, 1997: No.115, lev. 7; Didyma'dan bir diğer örnek için bkz. Wintermeyer, 2004: No. 1166, Typ, Be 1.2).

Testicik (Resim 14, 17)

No. 3, tek kulplu testicik mat kahverengi astarlıdır. Dışa dönük ağızlı, dar kısa boyunlu kabın gövdesinin üst bölümü konkav; alt bölümü ise konvektir. Üst ve alt bölümün birleştiği kesimde gövdeyi çepeçevre saran sığ bir yiv bulunmaktadır. Gövde, kabın dip kısmına doğru belirgin bir biçimde daralmaktadır. Dikey kulp, ağızın hemen altından çıkıp dairesel bir kavisle dönerek gövdenin en geniş noktasına bağlanmaktadır. Tek kulplu küçük testi formu Atina Agorası'nda MÖ 3. yüzyılın 2. yarısından itibaren bilinmektedir (Rotroff, 1997: No. 515). Bursa Tümülüsü örneği ile karşılaştırma yapmaya olanak sağlayan örnekler MÖ 2. yy'ın ikinci yarısı ile MÖ 1. yy ilk çeyreği aralığına tarihlenmektedir (Rotroff, 1997: Res. 39-40, No. 543-554). Bu tipteki bir diğer örneği Korinth'te MÖ 146 dolaylarına tarihlenen bir kontekt sunmaktadır (Edwards, 1975: 143, No. 733, Lev. 34). Öte yandan Atina ve Korinth testiciklerinde ağız daha yüksek ve gövde daha küreseldir. Sonuç olarak **No. 3**'ün tam bir benzeri tespit edilememiş olup, Atina ve Korinth'ten bilinen bu öncül kaplardan esinlenilerek yorumlanmış yerel bir tip olması muhtemeldir.

Lagynoslar (Resim 14, 17-18):

Bursa Mezarı'ndan ele geçen 4 adet Lagynos Beyaz Zemin Tekniği'nde bezenmiştir. Söz konusu teknik kullanılarak zemini açık renk ile astarlanmış olan lagynosların (*White Ground Lagynos Ware*) omuz kesimlerinde kahverenginin tonlarında bir bezeme ve bu bezemeyi üstten ve alttan sınırlandıran bantlar bulunmaktadır (Leroux, 1913: 91-99; Schäfer 1968: 101; Dereboylu 2001: 21). MÖ 3. yüzyıl sonlarında ortaya çıkmış olan beyaz zemin tekniği, MÖ 1. yüzyılın 2. çeyreğine kadar popülerliğini korumuş ve bu tarihten sonra ani bir şekilde ortadan kaybolmuştur (Dereboylu, 2001: 22; Helström 1965, 19; Smetana-Scherrer, 1982: 84). Atina ve Pergamon'da MÖ 2. yüzyıl ilk yarısı ile MÖ 1. yüzyıl ilk çeyreği arasında görülmektedir (Thompson, 1934: 451 (C ve D Grubu); Schäfer, 1968: 112 vd.). Bu teknik, Geç Hellenistik Dönem'de özellikle Doğu Ege ve Akdeniz'de oldukça yaygındır (Hellström, 1965: 17; Gürler 2001: 541; Rotroff, Oliver, 2003: 72). Genel olarak Yunanistan'da daha seyrek görülüyor olması üretim yerinin doğuda aranmasına neden olmuştur. Farklı kap formlarının beyaz zemin tekniğinde boyanmış örneklerinin ele geçtiği Pergamon, üretim merkezi olarak düşünülmüştür (Gassner, 1997: 70; Hellström, 1971: 18; Schäfer, 1968: 101 vd., Smetana-Scherrer, 1982: 83). Günümüzde Ephesos'un yanı sıra Kıbrıs, Argos, Samos, İsrail'de yerel üretimi olduğu bilinmektedir (Kögler, 2010, 542, B77; Rotroff, 1997: 225 dn. 29).

Lagynos kap formu olarak MÖ 3. yüzyıl sonlarından itibaren bilinmektedir. Öte yandan beyaz zemin tekniğinin MÖ 160 dolaylarında lagynoslar üzerinde uygulanmasından önce, yaygın olmadığı anlaşılmaktadır (Retroff, Oliver, 2003: 72-73). Bezeme altta ve üstte bantlarla sınırlandırılmıştır. Küresel ve omuzlu tipteki örnekler eş zamanlı olarak üretilmişlerdir (Bruneau, 1980: 11). Bursa Mezarı lagynosları 1 küresel gövdeli, 1 basık küresel gövdeli ve 2 adet omuzlu örnekten oluşmaktadır. **No. 5**, küresel gövdeli ve uzun boyunludur. Lagynosun gövdesinin üst kesiminde yaprak motifleri arasında dönüşümlü olarak yerleştirilmiş olan yıldız ve lagynos motifleri bulunmaktadır (sırasıyla; yaprak- yıldız- yaprak- lagynos- yaprak- yıldız- yaprak). Küresel gövdeli lagynosun Atina Agorası'ndan bilinen çok yakın bir benzeri, en erken Geç Hellenistik Dönem buluntularını içeren karışık bir buluntu topluluğundan gelmektedir (Retroff, 1997: res. 92, No. 1546). Aynı zamanda Görükle Mezarı buluntuları arasında da bu tipte bir lagynos tespit edilmiştir

(Şahin, 2009: 34a Çizim 5a; Bulba, 2011: 55, Abb. 1). Görükle Mezarı Lagynosu M. Bulba tarafından MÖ 2. yüzyıl ortalarına tarihlenmektedir (Bulba, 2011: 55).

No. 4 diğer örneklerle göre daha küçük ölçülere sahiptir. Lagynosun gövdesi küresel formdadır. Öte yandan omuzlu örneklerden farklı olarak gövdeye geçiş daha yuvarlak bir kavis şeklindedir. Gövdenin üst yarısında iki geniş bant arasında uca doğru hafifçe sivrilen yaprak motifleri yer almaktadır. Yapraklar asimetrik olarak dizilmişlerdir, Yaprak konturları da muntazam değildir. Atina Agorası'ndan ele geçen minyatür bir lagynos, form bakımından **No.4** ile karşılaştırılabilir (Rotroff, 1997: No. 1513, Fig. 89, Pl. 116). Atina Agorası örneği MÖ 1. -MS 1. yüzyıl aralığına tarihlenen bir kontekstten ele geçmiştir ve omuz kesimindeki bezeme, uçları sivri lotus yaprakları ve dönüşümlü olarak çizgilerle bir arada kullanılmıştır. Aynı zamanda Rhodos'tan ele geçen bir diğer örnek de form bağlamında karşılaştırma yapma imkânı sağlamaktadır (krş. Patsiada, 1983: 192, No. 181).

Daha büyük ölçülere sahip küresel gövdeli **No. 6** ve **7**'de ise omuzdan gövdeye geçişte belirgin bir keskinlik bulunmaktadır. Bant kulplu olmaları nedeniyle, örgü kulplu Tip 1'den ayrılan her iki örnek de Tip 2 olarak sınıflandırılabilir (bkz. Rotroff,1997: 228). **No. 6**'da boyun kısa, gövde yüksektir. Omuz yüzeyinde yer alan yaprak motiflerinden oluşan bezeme, üstte ve altta geniş bantlar ile sınırlandırılmıştır. Aynı zamanda geniş bantlar üstte ve altta daha ince bantlarla çevrelenmiştir. **No. 6**'nın form ve bezeme bakımından paralelleri Atina Agorası'nda MÖ 110-75 arasına tarihlenen bir buluntu kontekstinde karşımıza çıkmaktadır (form: Rotroff, 1997: Res. 89, No. 1505; bezeme: Rotroff, 1997: Res. 89, No: 1512). Aynı zamanda Ephesos (Gassner, 1997: Lev. 83, No. 206, MÖ 150-100), Pergamon (Schäfer, 1968: Lev. 6,1;) ve Delos'tan (Bruneau, 1970a: No. 185, Res. 208) ele geçen örnekler de No. 6 ile karşılaştırma yapmaya olanak sağlamaktadır.

Lagynos **No. 7** ise **No. 6**'ya göre daha uzun boyunludur. Gövde kısa, omuz ise geniş ve düzdür. Hafif konveks profilli omuz üzerinde zeytin yapraklarından oluşan bir bezeme bulunmaktadır.

Atina Agorası'ndan ele geçen karşılaştırma örnekleri yine Sulla Dönemi'ne tarihlenen buluntu kontekstinden gelmektedir (Rotroff,

1997: 393, Res. 90, Lev. 117, No. 1527). Pergamon (Schäfer, 1968: 101, 105, fig. 6,1; Thompson, 1934: E72, 403,404, Fig. 92), Ephesos (Gassner, 1997: 70: Taf. 83, No. 206) ve Kıbrıs (Vessberg-Westholm, 1956: 57, 62, 78, Res. 28, No. 6) gibi diğer merkezlerde de MÖ 2. yüzyıl ikinci yarısına ve 1. yüzyıla tarihlenen buluntu gruplarında karşımıza çıkmaktadır.

Kraterler (Resim 15,18):

Mevcut kaplar arasında 4 adet krater yer almaktadır (**No. 8-11**). Kraterler yuvarlak gövdeli, dışa çekik ağızlı ve halka kaidelidir. Kulplar gövdeye karşılıklı olarak dik konumda yerleştirilmiştir. Oldukça özensiz işçilik göstermektedirler. **No. 8, 9** ve **11**'de yüzeyde çark izleri oldukça belirgindir. Kraterlerin, özellikle ağız kesimlerinin iki yarısı arasında belirgin bir asimetri olduğu gözlemlenmektedir. **No. 10** beyaz zemin tekniğinde boyanmıştır. Gövdenin üst kesiminde kulplar arasında kalan alanda virgüle benzer stilize motif dizisi; gövdenin orta kesiminde ise bantlar yer almaktadır. Astar ince bir tabaka şeklinde ve mattır. Bezemede de motifler arasında hassas bir simetri gözetilmediği dikkati çekmektedir.

No. 8, 9 ve **10**'da boyun kısmında hafif bir daralma görülmektedir. Bu nedenle gövde biraz daha şişkin durmaktadır. Bursa Mezarı kraterlerinin form bakımından en yakın paraleli Atina Agorası'ndan bilinmektedir (Rotroff, 2006: Res. 38, No. 225). S. Rotroff, Agora kraterini ele geçtiği buluntu topluluğu ışığında MÖ 115-80 aralığına tarihlenmektedir. **No. 11** ise geniş ağız ve aşağıya doğru daha belirgin biçimde daralan gövdesiyle Atina Agorası'ndan yine aynı tarihlerden bir başka krater ile karşılaştırılabilir (Rotroff, 2006: Res. 38, No. 226).

Agora kraterlerinde Mezar Odası kraterlerinden farklı olarak kulp gövdeye yatay olarak iliştilmiştir. Dik kulplu kraterler Argos'ta MÖ 4. yüzyıl- MÖ 1. yüzyıl arasına tarihlenen mezarlardan bilinmektedir (Bruneau, 1970b: 486, fig 213). Öte yandan söz konusu örneklerde kap gövdeleri çok daha dar, ağız kesimi daha yüksektir. Bursa Mezarı kraterlerinin tam paralelleri tespit edilememiştir. Dik kulp kullanılmasıyla Görükle Tümülüsü'nden de bilinen Geç Hellenistik Dönem amphoralarını çağrıştıran özgün bir form ortaya çıkmıştır (Görükle Amphorası için bkz. Bulba, 2011: 60, Abb. 6). Dolayısıyla Bursa Mezarı kraterleri form bakımından ünik örneklerdir.

Amphora (Resim 16, 19)

Kısa, küresel gövdeli **No. 12'**de ağız gövdeye oranla belirgin biçimde kısadır. Ağızın hemen altında, gövdenin üst kesimine karşılıklı olarak yerleştirilmiş olan dik kulplar yer almaktadır. Kulpların üst kesimleri belirgin biçimde çıkıntılıdır. Kabın yüzeyinde mat kahverengi astar tabakası, daldırma tekniği ile uygulanmıştır. Gövdenin alt kesiminde yer yer akma izleri görülebilmektedir. Kap formu S.Rotroff'un Form 7 (saklama amphorası) olarak sınıflandırdığı tiptedir (Rotroff, 2006: 89). Atina Agorası'ndan ele geçen az sayıdaki örnek, MÖ 2. yüzyıl ortaları ile MÖ 86 arasına tarihlenen kontekstlerden gelmektedir (Rotroff, 2006: 33, Res. 21, No. 134). Bursa Mezarı amphorasından farklı olarak, Agora örneğinde boyun ve omuz kısmında açık renk zemin üzerine dalga motifi yer almaktadır.

Unguentariumlar (Res. 16, 19)

Hellenistik Dönem ile birlikte mezar hediyesi olarak kullanılmaya başlanmış olan unguentariumlar (Kurtz - Boardman, 1971: 164-165) Bursa Mezarı'nda 12 parça ile temsil edilmiştir. Mevcut örnekler arasında Hellenistik Dönem'in başlarına tarihlenen geniş omuzlu örneklere (Anderson-Stojanovic, 1987: 106- 109, Fig. 1a, b, c.) rastlanmamıştır. Buluntular yükseklikleri 9 cm ile 23 cm arasında değişen, dışa çekik ağızlı, iç gövdeli olup dip kısımları masiftir. Hamur renkleri pembemsi-kahverengi, açık kahverengi ve koyu gri (**No. 19** ve **24**) olmak üzere üç ana gruba ayrılabilir (gri unguentarium için bk. Rotroff 1984, 258; Rotroff, 2006: 140). Mevcut unguentariumlardan üç tanesi (**No. 13, 16, 18**) üzerinde boyun, omuz ve gövde kesimlerinde beyaz bantlar bulunmaktadır.

Tipolojik olarak mevcut örnekler üç grupta incelenebilir. Bunlardan ilki **No. 14** ve **19** uzun gövdeli hafifçe şişkin karınlıdır. Patara unguentariumlarından, 21 olarak sınıflandırılan örneklere yaklaşmaktadır (Dündar, 2008: U75, U76). Patara örnekleri MÖ 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Benzer örnekler Atina Agorası'nda da MÖ 115-86 aralığına tarihlenen kontekstlerden bilinmektedir (Rotroff, 2006: No. 472; ayrıca bkz. Vogeikoff-Brogen, 2000: 317, No59-61; ayrıca bkz. Kerameikos: Knigge, 1976: 187,188, E105, E108, pls. 97:1; Pergamon: Kunisch, 1972: 100, C1, C2, res. 7; Parion: Ergürer, 2013: Res. 184 (soldan 5.))

İkinci grubu temsil eden **No. 20-24**, E. Dünder'in sınıflandırmasında 2J'nin hafif karınlı tipini oluşturmaktadır. Dünder, 2J grubunu MÖ 2. yüzyıl 2. yarısı ile 1. yüzyıl başları arasına yerleştirir (Dünder, 2008: 59, 112, U81). Atina Agorası'nda bilinen paralelleri S. Rotroff tarafından MÖ 115-80 arasına tarihlendirilmiştir (Rotroff, 2006: No. 482, 483; ayrıca bkz. Rotroff, 1997: Pl. 85, No. 1170). Aynı zamanda Kerameikos (Knigge, 1976: Taf. 69, No. 390), Aegina (Smetana-Scherrrer, 1982: lev. 56, No. 721), Argos (Bruneau, 1970b: 511,512, No. 188.100) ve Küçük Asya'nın farklı merkezlerinde (Stratonikeia: Civelek, 2006: 50,56, Çiz. 2; Tralleis: Civelek, 2001: Lev. 29 U 80, Lev. 30 U 39, 41; Saraçoğlu, 2011: 20, Kat. No. 20, U20; Metropolis: Gürler, 1994: Lev. 29 no. 137) tespit edilen örnekler de MÖ 2. yüzyıl sonu- 1. yüzyıl başına sınıflandırılmıştır.

Üçüncü grupta yer alan **No. 13, 15-18** çok ince, iç gövdeli unguentariumlardan oluşmaktadır. Atina Agorası (Rotroff, 2006: 479, 497 (MÖ 115-50); ayrıca bkz. Thompson, 1934: Fig. 78, D 78), Eretria (Metzger, 1969: Taf. 28, No. 2), Tralleis (Saraçoğlu, 2011: 23, N0. 25 26; Ölmez, 2000: Lev. XXXV, K 30) ve Tarsus'tan (Jones, 1950: Fig. 135, No. 244) ele geçmiş olan diğer örnekler MÖ 2. yüzyıl sonları ile 1. yüzyılın ilk yarısı arasına tarihlendirilmiştir. **No. 18**, mevcut buluntular arasında en ince gövdeli unguentariumdur (krş. Rotroff, 2006: No. 507, Dünder, 2008: U75; Smetana-Scherrrer, 1982: lev. 56, "No. 722).

Kandil (Resim 16, 19):

Bursa Mezarı buluntuları arasında 1 adet kandil bulunmaktadır (**No. 25**). Kalıp yapımı ve bezemesiz olan **No. 25** üzerinde kulp ya da kulakçık izine rastlanmamıştır. Geniş, yuvarlak ve hafif konkav bir diskusa sahiptir. Diskusu çevreleyen bir yiv aynı zamanda kandilin konveks profilli omuz kesimine geçişi sağlamaktadır. Diskusun merkezindeki açıklık 1,5 cm çapında olup, bir yiv ve kabartma bir halka ile çevrelenmiştir. Kandil kırmızı parlak astarlıdır. Burun kısmundaki açıklıkta yanma izleri kandilin kullanıldığına işaret etmektedir.

Tipolojik bakımdan **No. 25**, Klasik Dönem'in çark yapımı keskin profilli örneklerinden ayrılmaktadır (krş. Thompson 1933: 196, Res. 1). Aynı zamanda kalıp tekniği ile yapılmış kandillerin MÖ 3. yüzyıl ile birlikte ortaya çıktığı bilinmektedir (Tuluk, 2003:46). Bununla birlikte

No. 25 ile Howland'ın 43B ve 43C olarak sınıflandırdığı Hellenistik Dönem'in düz ve dar diskuslu örnekleri arasında da benzerlik kurulamamaktadır (Howland, 1958: Pl. 46, No.548, 550). Geniş ve konkav diskuslu örnekler, Hellenistik Dönem sonlarında ortaya çıkmakla birlikte, Roma Dönemi kandillerinin bir karakteristiğidir (Broneer, 1930: 17). Dolayısıyla **No. 25** Broneer'in tipolojisinde geniş, konkav diskuslu, kulpsuz olan Tip 8'e yaklaşmaktadır (Broneer, 1930: 143, No.137, Pl.III; ayrıca krş. Thompson, 1934: 323, res. 7 ,A45; Bailey, 1988: Q 1510; Henninger, 1979: Lev. 58, No. 1; Kassab-Sezer, 1995: 98.Res. 263). Küçük Asya'da tespit edilen diğer paralelleri, bu tipte örneklerin özellikle MÖ 2. yüzyılın 2. yarısı ile MÖ 1. yüzyılın 2. çeyreği arasında kullanımında olduğuna işaret etmektedir (Smintheion: Tüzün, 1997: 172, 182, Lev. VI, No. 12, Smn.90, MÖ 1. yüzyılın 2. çeyreği; Isparta: Fırat-Metin, 2011: 145, Kat.No1, 2; Res,1,2; Çiz.1,2, MÖ 2./1. yüzyıl; Ephesos: Gassner, 1997: Taf. 62, No. 788, 789, MÖ 2. yüzyıl son çeyreği; Delos: Bruneau, 1965: 22,16,lev. 2-44; Bruneau 1970a: Lev. 50, D265).

235

IJSI 11/1
Haziran/
June
2018

Seramiklerin Değerlendirilmesi:

Bursa Mezar Odası'ndan ele geçen seramiklerin çeşitliliği dikkate alındığında Küçük Asya, Yunanistan, Güney İtalya'dan ele geçen MÖ 2. yüzyılın 2. yarısına tarihlenen diğer mezarlarla karşılaştırıldığında kap repertuarının, söz konusu dönemde mezarlarda yaygın biçimde karşımıza çıkan standart formlardan oluştuğu anlaşılmaktadır (**Tablo 1**). Öte yandan Tarentum ve Aegina örneğinde olduğu gibi ölen kişinin cinsiyetine ya da mesleğine işaret edecek kap formlarına ya da buluntulara rastlanmamıştır. Kraterlerin, içlerinde yanmış kemik kalıntılarının ele geçmiş olması nedeniyle urne olarak kullanıldıkları anlaşılmaktadır.

Bursa Mezar odasından ele geçen buluntular arasında sikke ve/veya yazıt gibi verilerin olmayışı kesin bir tarihlendirme yapmayı güçleştirmektedir. Buluntular arasında nispeten daha net kronolojik veri sunan kaplar; Hellenistik kantharoslar (**No. 1** ve **No. 2**), keskin omuzlu beyaz zeminli lagynoslar (**No. 6**, **No. 7**) ve iç gövdeli, ince unguentariumlardır (**No. 13-24**). Buluntuların dikkate değer bir bölümünü oluşturan söz konusu örneklerin paralelleri Atina Agorası'nda Sulla Dönemi'ne tarihlendirilen bir kontekstten ve Küçük Asya'da ise yine yaklaşık bu zaman aralığından buluntuları içeren arkeolojik kontekstlerden ele geçmiştir. Dolayısıyla bu durum Bursa

mezar odasındaki gömünün yapıldığı tarihin MÖ 2. yüzyıl sonu ile 1. yüzyıl başı arasında sınırlandırılabilceğini düşündürmektedir. Aynı zamanda, mezarın uzun zaman aralıklarıyla, ikinci kez kullanım gördüğüne dair bir bulguya rastlanmamıştır.

Tablo 1: Küçük Asya, Yunanistan ve Güney İtalya Mezar Kontekstlerinden ele geçen kap formlarının sayısal dağılımı¹

	Bursa Mezarı	Görükle Mezarı	Aegina Mezarı	Tarentum Mezarı
236 İçki Kabı	2+2	2	1	3
Testicik/Maşrapa	1	-	-	-
11/1 Beyaz Zeminli Lagynos	4+1	1	3	8 (1'i bezemesiz)
Amphora/Oinok hoe/ Krater	5	2	3	-
Unguentarium	12+4	-	Sayı belirsiz	21
Kandil	1+1	1	-	-
Diğer Kap formları	-	-	1 Amphoriskos 4 Lebetes	2 Tabak 2 Lebes Gammikos 4 Taş Alabastron, 2 Bronz Ayna, 2 Kemik saç iğnesi,
Diğer Buluntular	-	-	-	10 kemik halka, 2 bronz kapı tutamağı.

Bölgeden ele geçen Hellenistik Dönem seramikleri ile ilgili araştırmaların oldukça sınırlı olması, tespitlerimizin bir karşılaştırmasını yapmayı güçleştirmektedir. Mevcut buluntular Atina, Pergamon ve Knidos gibi Hellenistik Dönem'in önemli üretim merkezlerinin seramik repertuarının etkilerine işaret etmektedir. Öte yandan kesin olarak söz konusu bölgelerin atölyelerinden geldiği tespit edilen bir örnek bulunmamaktadır. Mevcut beyaz zeminli lagynoslar, Ephesos ve Pergamon üretimi kalın parlak astarlı örneklerden belirgin bir biçimde ayrılmaktadır. Aynı zamanda Attika repertuarından bilinen formların mezar odasından ele geçen paralleri,

¹ Görükle Mezarı için, Bulba, 2011: 53-61; Aegina Mezarı için, Smetana-Scherrer, 1982: 85; Tarentum Mezarı için, Hempel 2001:190-192 referans alınmıştır.

form simetrisi ve bezeme bakımından özensiz bir işçilik (kap formlarında asimetri, astarda yer yer patlama) göstermektedir. **No. 3** testicik ve dik kulplu kraterler (**No. 8-11**) gibi birebir paralelleri tespit edilemeyen örnekler yerel bir seramik endüstrisinin varlığına işaret etmektedir.

SERAMİK KATALOĞU

KANTHAROSLAR

No.1

Müze Env. No.216. Kantharos. Ham. 2,5.YR 6/6 light red. ince elenmiş, sert pişmiş. Ast: 2.5YR 4/8 red, ağızdan gövdenin bitimine kadar daldırma tekniği ile boyanmıştır. İç kısmın tamamı boyanmıştır. Ç: 10,1 cm (ağız); 7 cm (dip). Yüks:8,2 cm.

No.2

Müze Env. No. 391. Kantharos. Ham.: 2,5 YR 6/6 light red. İyi elenmiş. Ast: 2,5 YR 4/6 red. Dibin dış yüzeyi dışında içte ve dışta tamamen astarlı. Ç: 10,4 cm (ağız); 7,2 cm (dip). Yüks: 8 cm.

TESTİCİK

No.3

Müze Env. No. 312. Testicik. Ham.: 10 YR 6/3 pale Brown. İnce elenmiş, sert pişmiş. Az miktarda kalker parçacıkları. Ast: 7,5 YR 4/3 brown. Daldırma tekniği ile boyalı. Dip dış yüzeyi boyasan muaf bırakılmış. Ç: 3,8 cm (ağız). Yüks: 6,9 cm.

LAGYNOSLAR

No.4

Müze Env. No. 353. Laynos. Ham.:5 YR 7/6 reddish yellow . İyi elenmiş. Mika ve kalker katkılı. Yüz. Ren: 5YR 6/6 reddish yellow. Ast: 10YR 8/3 very pale brown. Bezeme: 2,5 YR 5/8 red. Ç: 4,1 cm (ağız), 9,5cm (dip). Yüks:16,9

No.5

Müze Env. No. 485. Lagynos. Ham.: 2,5 YR 6/6 light red. İyi elenmiş. Mika katkılı (az). 2,5 YR 5/6 red. Ast: 5 YR 7/3 pink. Daldırma tekniği. Bezeme: 2,5 YR 5/8 red. Ç.: 5,1 cm (ağız); 13,6 cm (dip). Yüks: 26,4 cm.

No.6

Müze Env. No. 490. Lagynos. Ham.: 5 YR 6/6 reddish yellow. İyi elenmiş. Az miktarda kalker katkılı. 5 YR 6/6 reddish yellow. Ast: 7,5 YR 7/4 pink. Daldırma tekniği. Dip kısmı boyasız. Bezeme: 5 YR 5/8 yellowish red. Ölç: A: 4,3 cm. D: 13,6 cm. Y: 20,6 cm.

237

IJSl 11/1
Haziran/
June
2018

No.7

Müze Env.No. 491. Lagynos.
Ham.: 2,5 YR 5/8 red. Kalker
(orta) ve mika katkılı. 2,5 YR 6/8
light red. Ast: 7,5 YR 8/3 pink.
Daldırma tekniği. Bezeme.: 2,5
YR 5/8 red. Ç: 4 cm (ağız); 13,6
cm (dip). Yüks: 23,3 cm.

KRATERLER

No.8

Müze Env. No. 636. Krater.
Ham.: 5 YR 6/4 light reddish
brown. İyi elenmiş. Az miktarda
kalker parçacıkları. Yüz. Ren.: 2,5
YR 4/6 red. Ast: 5 YR 6/6
reddish yellow. Ç: 22,8 cm (ağız);
11,9 cm. (dip); Yüks.: 26,1 cm.

No.9

Müze Env. No. 637. Krater.
Ham.: 5 YR 5/6 yellowish red.
Ast: kulpun altında (2) koyu renk
bant. Ç: 17,5 cm (ağız); 11,8cm
(dip). Yüks: 24,8 cm.

No.10

Müze Env. No. 638. Krater.
Ham.: 5 YR 6/8 reddish yellow.
İyi elenmiş. Sert pişmiş. Mika (az
miktarda). Ast: 10 YR 7/6 yellow.
Gövdede 2 ince bant ordasın da
kalın bir bant. Bez. Ren.: 2,5 YR
5/6 red. Boyun kısmında stilize
ters dalga motifi. Ç: 19,5 cm
(ağız);12,5 cm (dip). Yüks: 24,1
cm.

No.11

Müze Env.No. 639.Krater.Ham.:
2,5 YR 5/8 red.? Ast: 2,5 YR 6/8

light red. Gövdede 5 adet ince
yiv.Ç: 23,2 cm (ağız), 10,7 cm
(dip). Yüks: 22,6 cm.

AMPHORA

No.12

Müze Env. No. 501. Amphora.
Ham.: 2,5 YR 5/6 red. İyi
elenmiş. Sert pişmiş. Kum ve
kalker (az) katkılı. Ast: 7,5 YR
3/1 very dark gray. Daldırma
tekniği. Kulp üstünde (2) ve
altında (2) yiv. Çark izleri
belirgin. Ç: 9,9 cm (ağız); 9 cm
(dip). Yüks: 19,8 cm.

UNGUENTARIUMLAR

No.13

Müze Env. No. 803.
Unguentarium. Ham. 7,5 YR 6/4
light Brown. Kalker (az) katkılı.
Biri boynunda ikisi gövdesinde 3
kırık beyaz renkte şerit bant.
Ç:2,4 cm (ağız); Yüks: 23,3 cm.

No.14

Müze Env. No. 804.
Unguentarium. Ham.: 5 YR 5/6
yellowish red. İyi elenmiş. Sert
pişmiş. 5 YR 6/8 reddish yellow.
Ç: 2,8 cm (ağız); Yüks: 22,9 cm

No.15

Müze Env. No. 807.
Unguentarium. Ham.: 2,5 Y 4/1
dark gray. İyi elenmiş. Sert
pişmiş. Kalker (orta) katkılı. Yüz.
Ren.: 2,5 Y 5/1 gray. Ç:2,8 cm
(ağız).Yüks: 21,4 cm

No.16

Müze Env. No. 808.
Unguentarium. Ham.: 10 YR 4/1
dark gray. İyi elenmiş. Sert
pişmiş. Kalker (az) katkılı. Yüz.
Ren.: ?. Ağızda ve boynun
altında beyaz ince bant. Ç:2,4 cm
(ağız). Yüks: 2,1 cm.

No.17

Müze Env. No. 813.
Unguentarium. Ham.: 7,5 YR 4/4
brown. Kalker (az) katkı. Ç: 2,8
cm (ağız); 2,7 cm (dip). Yüks: 18,8
cm.

No.18

Müze Env. No. 814.
Unguentarium. Ham.: 5 YR 4/2
dark reddish gray. İyi elenmiş.
Kalker (yoğun) katkı. Boyunda
bir, gövdede 2 adet beyaz ince
bant. Ç: 2,2 cm.(ağız). Yüks: 16.6
cm

No.19

Müze Env. No. 816.
Unguentarium. Ham.: 10 R 4/1
dark reddish gray. İyi elenmiş.
Sert Pişmiş. Kalker parçacıkları
(az). Yüzey.: 2,5 Y 5/1 gray. Bir
boyunda iki gövdede 3 kırık
beyaz şerit bant. Ç: 2,4 cm
(ağız).Yüks: 15,1 cm

No.20

Müze Env. No. 817.
Unguentarium. Ham.: 2,5 YR 5/6
red. İyi elenmiş. Sert pişmiş.
Kalker parçacıkları (az). Yüz.
Ren.: 2,5 YR 6/6 light red. Ç: 2
cm.(ağız).Yüks: 14,8 cm

No.21

Müze Env. No. 818.
Unguentarium. Ham.: 10 YR 4/2
dark grayish Brown. Yüz. Ren.:
10 YR 5/3 brown. Ç: 2
cm.(ağız).Yüks: 15,1 cm.

No.22

Müze Env. No. 819.
Unguentarium. Ham.: 7,5 YR
5/6 strong brown. Yüz. Ren.: 7,5
YR 5/4 brown. Ç: 1,9 cm (ağız);
2,9 cm 8dip). Yüks: 14,2 cm

No.23

Müze Env. No. 820.
Unguentarium Ham: 10 YR 4/2
dark grayish brown. Az miktarda
mika, ve kalker. Yüz. Ren.: 10 YR
4/3 brown. Ç: 1,9 cm (ağız). 2,6
cm (dip). Yüks: 14,2 cm.

No.24

Müze Env. No. 835.
Unguentarium. Ham.: 10 YR 3/1
very dark gray. İyi elenmiş. Sert
pişmiş. Az miktarda kalker
parçacıkları. Yüz. Ren.: 10 YR
4/1 dark gray. 1 boyunda, 2
gövdede açık renk ince bant. Ç:
1,4 cm (ağız). Yüks: 9,1 cm

KANDİL

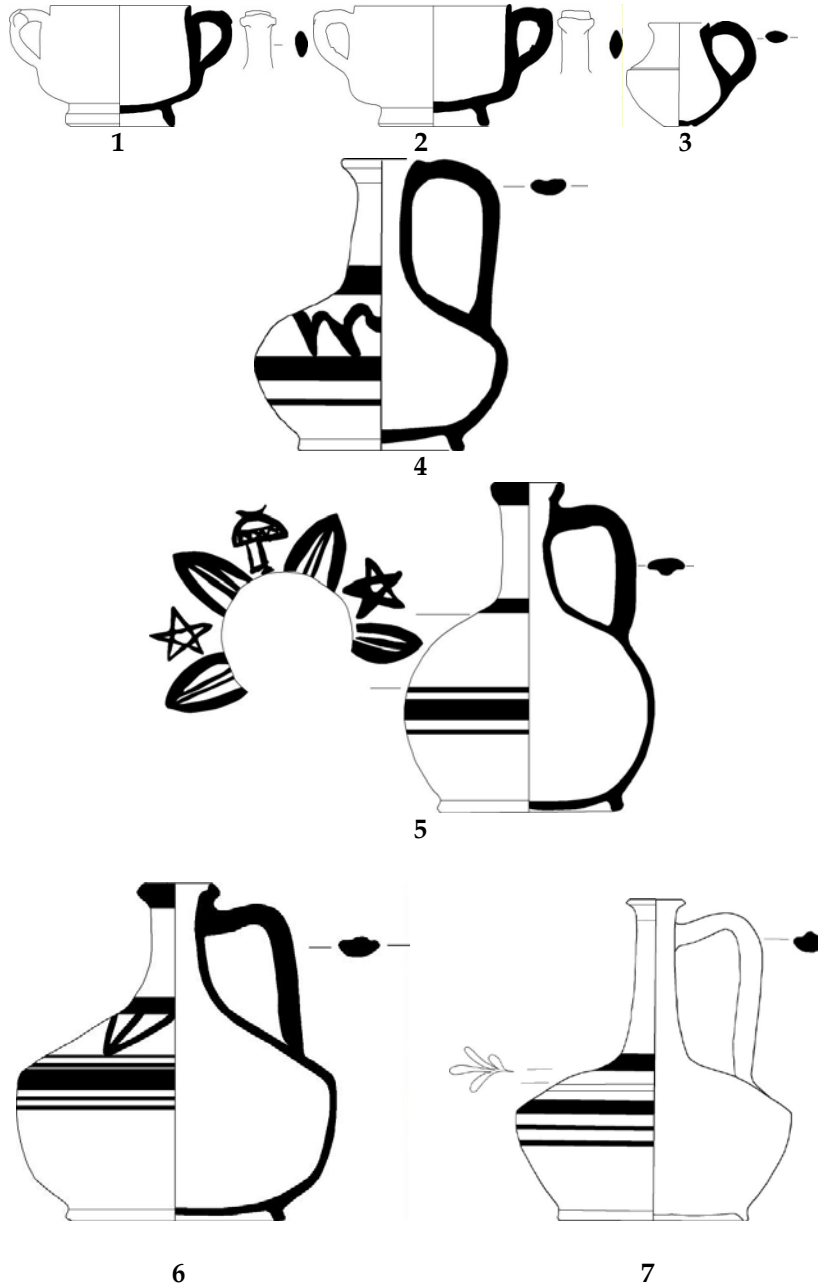
No.25

Müze Env. No. 1229. Kalıp
Yapımı Kandil. Ham.: 2,5 YR 6/8
light red. Ast: 2,5 YR 5/8 red. Ç:
6,8 cm (Diskus); 1,5 cm (yağ
deliği). Uzunluk: 10,5 cm.
Discus.cid.: 0,4 cm

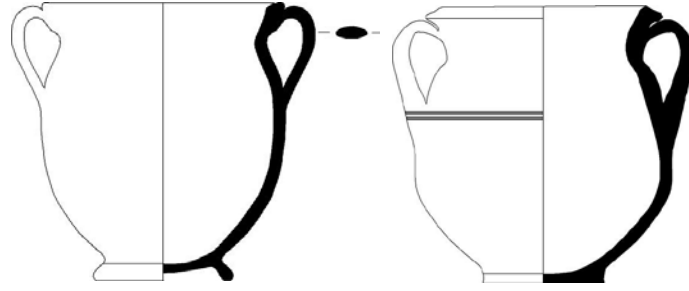
239

IJSl 11/1
Haziran/
June
2018

Resim 14: Kantharos No. 1-2, Testicik No. 3, Lagynos No. 4-7

Resim 15: Krater, No. 8-11

8

9

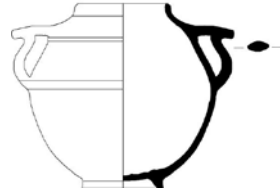
10

11

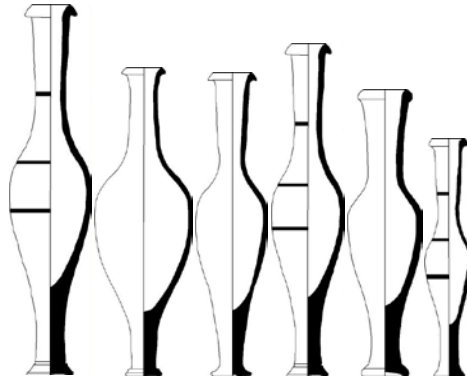
241

IJSI 11/1
Haziran/
June
2018

Resim 16: Amphora No. 12, Unguentarium No. 13-24, Kandil, No. 25

12

13

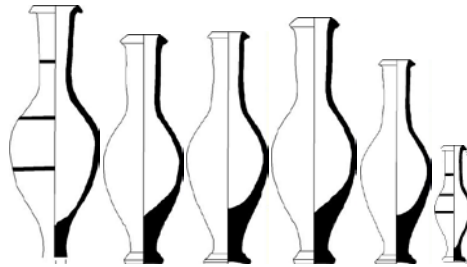
14

15

16

17

18

19

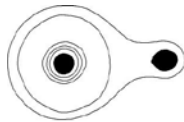
20

21

22

23

24

25

Resim 17: Kantharos No. 1-2, Testicik No. 3, Lagynos No. 4-6

No.1

No.2

No.3

No.4

No.4

No.4

No.5

No.5

No.5

No.6

No.6

No.6

243

IJSI 11/1
Haziran/
June
2018

Resim 18: Lagynos No. 7, Krater No. 8-11

No.7

No.7

No.7

244

IJSI 11/1
Haziran/
June
2018

No.8

No.8

No.9

No.10

No.11

Resim 19: Amphora No. 12, Unguentarium No. 13-24, Kandil No. 25

No.12

No.13

No.14

No.15

No.16

No.17

No.18

No.19

No.20

No.21

No.22

No.23

No.24

No.25

No.25

245

IJSl 11/1
Haziran/
June
2018

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Kent çekirdeğinin antik dönemden beri değişmemesi ve son yıllardaki yoğun ve plansız yapılaşma gibi etkenler, *Prusa ad Olympum* kentinin nekropol alanları ve mezar yapılarının belirlenmesini güçleştirmektedir. Antik kentin yakın çevresinde in situ halde korunmuş iki örnekten biri olan Bursa Oda Mezarı'nın mimari, gömü tipi ve buluntuları ile birlikte değerlendirilmesi kentin Geç Hellenistik Dönem'deki defin uygulamaları hakkındaki kısıtlı bilgilerimizi artırması açısından önemlidir. Mimari özellikleri ve mezar buluntuları, mezar yapısının o dönemin üst tabakaya mensup kişileri için inşa edildiğine işaret etmektedir. Kareye yakın planlı mezar odası ve tonozlu üst örtüsü ile Bursa Oda Mezarı Bithynia çevresinde de bazı örneklerini gördüğümüz Makedon etkisine sahip mezarlara bir örnek teşkil etmektedir. Bununla birlikte yerel kireçtaşından inşa edilmiş, kısa bir dromos ve küçük ölçekli mezar odası ile, mezarın mimari açıdan Bithynia örnekleri arasında daha mütevazı bir yere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Mezar odasında bulunan 5 adet urne kabı, mezar odası içerisine birden fazla gömü yapıldığına işaret etmektedir. Cesetler gömülmeden önce yakılmış, kremasyon uygulamasından geri kalan kemik ve küller urne kapları içerisinde mezar odasına defnedilmiştir. Bursa Mezarı'nda görülen bu ikincil kremasyon uygulamasının, Bithynia ve çevresindeki Hellenistik Dönem'e ait mezar odalarında nadir görülen bir uygulama olduğu göze çarpmaktadır. Bursa Mezar Odası'ndan ele geçen buluntular arasında sikke ve/veya yazıt gibi verilerin olmayışı kesin bir tarihleme yapmayı güçleştirmektedir. Bununla birlikte mezar odasında bulunan urne kapları ve mezar hediyesi olarak bırakılan diğer seramikler tipolojisi ve bezeme özellikleri, gömülerin mezar odasına MÖ. 2. yüzyıl sonları ve 1. yüzyıl başları arasındaki dönemde yapıldığına işaret etmektedir. Ele geçen seramik buluntuları Hellenistik Dönem'de Pergamon Atina ve Knidos gibi merkezlerde üretilen örneklerle karşılaştırma yapmaya olanak vermekle birlikte, kesin olarak bu merkezlerden ithal edildiği tespit edilen bir örnek bulunmamaktadır. Kapların genel kalitesi yerel atölyelerde üretilmiş olduklarına işaret etmektedir.

246

IJSI 11/1
Haziran/
June
2018

TEŞEKKÜR

Makalenin bir bölümünü oluşturan ve halen Bursa Arkeoloji Müzesi'nde korunan küçük buluntuların (seramik eserlerin) belgeleme çalışmaları söz konusu Müze Müdürlüğü'nden alınan izinle gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda çalışmamıza izin veren ve belgeleme esnasında her türlü kolaylığı gösteren Bursa Arkeoloji Müzesi Müdürü Sayın Ali Sinan Özbey'e, arkeolog Ebru Dumlupınar ve arkeolog Gökçen Ovacık'a teşekkürlerimizi sunarız. Mezar yapısının mimari çizimleri, Prof. Dr. Arzu Öztürk gözetiminde, o dönemki lisans öğrencileri Murat Akın, C. Berk Cengiz ve Gonca Tutuk tarafından gerçekleştirilmiştir. Mimari çizimlerdeki emeklerinden dolayı merhume Prof. Dr. Arzu Öztürk'ü saygı ve şükranlarımızla anıyoruz. Seramiklerin çizimleri, öğrencilerimiz Leyla Çalışkan, Sevilay Dedeğa, Mustafa Uğur Ekmekçi, Faruk Yolsal ve Murat Akın tarafından yapılmıştır. Eserlerin fotoğraflarının bir bölümü ise doktora öğrencisi Mustafa Uğur Ekmekçi tarafından çekilmiştir. Adı geçen öğrencilerimize katkılarından dolayı teşekkürü bir borç biliriz.

KAYNAKÇA

Akok, Mahmut (1948). "Samsun İli Havza İlçesi'nin Lerdüğe Köyü'nde Bulunan Tümülüsler". *Bellekten*, XII (48), 835-853.

Altın, Ahmet Ali (baskıda). "Mezar Anıtları Işığında Hellenistik Dönem'de İznik". *Uluslararası UNESCO Dünya Mirası Olma Yolunda İznik Bildirileri*.

Alzinger, Wilhelm (1979). "Die Altertümer von Belevi". *Ephesos VI. Das Mausoleum von Belevi*, Camillo Praschniker, Max Theuer (Der.), Wien: Rudolf M. Rohrer, 167-200

Anderson-Stoyanovic, Virginia (1987). "The Chronology and Function of Ceramic Unguentaria". *AJA*, 91, 105-122.

Arik, Remzi Oğuz (1934). "Karalar Hafriyatı". *TAD*, II, 102-167.

Bailey, Donald Michael (1975). *Catalogue of the Lamps in the British Museum I*. London: British Museum Publications.

Başaran, Cevat (2011). "Parion 2009 Yılı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları". *KST*, 32/1, 283-300.

Broneer, Oscar (1930). *Terracotta Lamps*. Corinth IV/2, Cambridge MA: Harvard University Press.

Bruneau, Philippe (1980). "Aperçu sommaire sur la ceramique hellenistique". *Ceramiques Hellenistiques et Romaines/1*. Paris: Annales Litteraires de L'Universite de Besonçon, 9-18.

Bruneau, Philippe (1970a). *L'Ilot de la Maison des Comediens. La Vaiselle*. Delos 27, Paris: De Boccard.

Bruneau, Philippe (1970b). "Tombes d'Argos". *BCH*, 94, 437-531.

Bruneau, Philippe (1965). *Les Lampes*. Delos 26, Paris: De Boccard.

Bulba, Mustafa (2011). "Die Keramikfunde des Görükle Grabes". *MJH*, I/1, 53-61.

Carstens, Anne Marie (2002). "Tomb Cult on the Halikarnassos Peninsula". *AJA*, 106, 391-409.

Civelek, Aynur (2006). "Stratonikeia-Akdağ Nekropolisi'nden Bir Mezar". *Anadolu*, 30, 47-64.

Civelek, Aynur (2001). "Tralleis Nekropolisi Buluntuları Işığında Hellenistik ve Roma Dönemi Seramiği". (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Corsten, Thomas (1993). *Die Inschriften von Prusa ad Olympum II*. Bonn: Dr. Rudolf Habelt GmbH.

Çörtük, Ufuk (2007). "Kuzey Karia Akçay (Harpasos) Vadisi Mezar Mimarisi Hakkında Bir Araştırma". *Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Arkeoloji Bölümü Dergisi, III-IV Ulusal Arkeolojik Araştırmalar Sempozyumu, Anadolu/Anatolia, Ek Dizi No. 2 / Supplement Series Nr. 2, Zeynep Çizmeli Ögün, A. Kadir Binici, Muharrem Oral, Raşan Tamsü Polat (Der.)*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 37-60

Delemen, İnci (2004). *Tekirdağ Naip Tümülsü*, İstanbul: Ege Yayınları.

Deonna, Waldemar (1938). *Le Mobilier Délien*. Delos XXVIII, Paris: De Boccard.

Dereboylu, Emel (2001). "Weissgrundige Keramik und Hellenistische Reliefbecher aus dem Hanghaus 2 in Ephesos". *Studien zur Hellenistischen Keramik in Ephesos*, Friedrich Krinzinger (Ed.), Viyana: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 21-40, Taf. 9-25.

Dostoglu, Neslihan; Dostoglu, Hamdi (2011). *Bursa Kültür Varlıkları Envanteri: Anıtsal Eserler*. Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Dörner, Friedrich Karl (1941). *Inschriften und Denkmäler aus Bithynien*. IstForsch 14, Berlin: Rudolf M. Rohrer.

Duyuran, Rüstem (1960). "Çanakkale'de Eski Dardanos Şehri Yakınında Bulunan Tümülsü Hakkında Ön Rapor". *TAD, X-1*, 64-66.

Dündar, Erkan (2008). *Patara Unguentariumları*. Patara IV/1, İstanbul: Ege Yayınları.

Edwards, Roger (1975). *Corinthian Hellenistic Pottery*. Corinth 7/3, New Jersey.

Ergürer, Ertuğ (2013). "Seramikler". *Parion 1997-2009 Yılları Yüzey Araştırmaları, Kazı ve Restorasyon Çalışmaları*, Cevat Başaran (Ed.), İstanbul: Ege Yayınları, 137-150.

Fırat, Murat (2014). "Aleksandreia Troas Antik Kenti 2013 Yılı Kazı Çalışmaları Sırasında Bulunan Kandiller". *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 209-234.

Fırat, Murat (2013). "Isparta Müzesi Seramik Koleksiyonu: Unguentaria". *Pisidia Araştırmaları I*, B. Hürmüzlü; M. Fırat, I. A. Gerçek (Eds.), Isparta, 294-311.

Fırat, Murat; Metin, Hüseyin (2011). "Isparta Arkeolojisi Müzesi Envanterinde Yer Alan Bir Grup Kandil". *Arkeoloji Dergisi*, 16, 143-154.

Gaitsch, Wolfgang; Kuniholm, Peter Ian; Radt, Wolfgang; Schiefer, Stefan (1985). "Ein hölzerner hellenistischer Sarkophag aus Elaia bei Pergamon". *IstMitt* 35, 139-172.

Gassner, Verena. (1997). "Das Südtor der Tetragonos-Agora: Keramik und Kleinfunde". *FiE*, 13/1/1. Wien: VÖAI.

Gürler, Binnur (2003). "Hellenistic Ceramic of Metropolis in Ionia: Chronology, Production and Related Cities". *Les céramiques en Anatolie aux époques hellénistiques et romaines. Actes de la Table Ronde d'Istanbul, 23-24 mai 1996*, C. Abadie-Reynal (Ed), Paris: De Boccard, 9-16.

Gürler, Binnur (2002). "Tire-Ayaklıkırı'ndan bir Lagynos". *Belleten*, 65, 541-546.

Gürler, Binnur (1994). "Metropolis'in Hellenistik Dönem Seramiği", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Hellström, Pontus (1971). *Labraunda Pottery of Classical and Later Date Terrakotta Lamps and Glas*. Lund.

Hellström, Pontus (1965). *Labraunda: Pottery of classical and later date, terracotta lamps and glass*. Swedish Excavations and Researches, II/1, Lund.

Hempel, Gerhard (2001). *Die Nekropole von Tarent im 2. und 1. Jahrhundert v. Chr. Studien zur materialien Kultur*. Cagliari: Scorpione Editrice.

Henninger, Joseph (1979). "Milet 1977. Zwei hellenistische Gräber der milesischen Nekropole". *IstMitt*, 29, 174-186.

Henry, Olivier (2016). "Marking Karian Soil. Lydian Tumuli in Karia, Sixth to Fourth Century". *Tumulus as Sema. Space, Politics, Culture and Religion in the First Millenium BC.*, Olivier Henry, Ute Kelp, (Der.), Berlin: Walter de Gruyter GmbH, 429-444

Hoepfner, Wolfram (1971). "Ein Kammergrab im bithynisch-paphlagonischen Grenzgebiet". *AM* 86, 125-139, Tafel 63-68.

Howland, Richard Hubbard (1958). *Greek Lamps and their Survivals*. Agora IV, Princeton, New Jersey.

Jones, Frances Follin (1950). "The Pottery". *Excavations at Gözülü Kule, Tarsus/1, The Hellenistic and Roman Periods*, H. Goldman (Ed.), Princeton: Princeton University Press, 149-296.

Kasapoğlu, Hasan (2007). "Parion Nekropolü Mezar Tipleri". *Atatürk Üniversitesi 50. Kuruluş Yıldönümü Arkeoloji Bölümü Armağanı. Doğudan Yükselen Işık Arkeoloji Yazıları*, Birol Can, Mehmet Işıklı, (Der.), İstanbul: Graphis Matbaa, 481-520.

Kasper, S. (1966). "Der Grabtumulus Sec-Tepe bei Elaia". *Die Ausgrabungsarbeiten zu Pergamon im Jahre 1965, Vorläufiger Bericht mit Hinweisen auf Grabungen und Arbeiten früherer Jahre und des Frühjahrs 1966*, AA 1966, Heft: 4, 477-478, Abb. 58.

Kassab, Dominique; Sezer, Tahsin (1995). *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Pişmiş Toprak Kandil Katalogu, Cilt I. Prehistorik, Arkaik, Klasik, ve Hellenistik Dönemler*. İstanbul.

- Kelp, Ute (2014). "Pergamon Nekropolleri / The Necropoleis of Pergamon". *Anadolu'da Hellenistik bir Başkent Pergamon / A Hellenistic Capital in Anatolia*, Felix Pirson, Andreas Scholl (Der.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 354-379.
- Knigge, Ulrike (1976). *Der Südhügel*. Kerameikos 9, Berlin: De Gruyter.
- Kögler, Patricia (2010). *Feinkeramik aus Knidos vom mittleren Hellenismus bis in die mittlere Kaiserzeit (ca. 200 v. Chr. bis 150 n. Chr.)*. Wiesbaden: Reichert.
- Kunish, Norbert (1972). "Grabfunde aus dem Stadtgebiet von Bergama". *Pergamenische Forschungen*, 1, 94-107.
- Kurtz, Donna; Boardman, John (1971). *Greek Burial Customs*. Ithaca NY: Cornell University Press.
- Ladstätter, Sabine (2014). "Keramik". *Hanghaus 2 Wohneinheit 6*, FiE, 8/9, H. Thür, E. Rathmayr (Eds.), 431-588.
- Leroux, Gabriel (1913). *Lagynos: Recherches sur la Céramique et l'Art Ornementale Hellénistiques*. Paris: E. Leroux.
- Mansel, Arif Müfid (1974). "Gemlik Tümülüs Mezarı", *Belleten*, XXXVIII (150), 181-189.
- Mansel, Arif Müfid (1973). "Gebze Yöresinde Kutluca Kubbeli Mezarı ve Onun Trakya Kubbeli Mezarları Arasında Aldığı Yer", *Belleten*, XXXVII (46), 143-158.
- Mansel, Arif Müfid (1946). "Mudanya Mezar Binası". *Belleten*, X (37), 1-12.
- Mermerci, Doğu; Yağcı, Remzi (1990). "Yukarı Bağdere, Yalacık Tümülüsü 1989 Kurtarma Kazısı". *I. Müze Kurtarma Kazıları Semineri*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 163-176.
- Metzger, Ingrid (1969). *Die Hellenistische Keramik in Eretria*. Bern: Francke.
- Mitsopoulos-Leon, Veronika (1991). *Die Basilika am Staatsmarkt in Ephesos: Kleinfunde 1. Keramik Hellenistischer und Römischer Zeit*. FiE 9/2/2. Viyana.
- Ölmez, Funda (2000). "Tralleis Nekropolünden Bir Mezar ve Buluntuları". (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Özkan, Emel; Ünal, Funda (2009). *Hisarkeoloji*. Bursa: Rekmat.
- Patsiada, Vassiliki (1983). "Κεραμική του τύπου της Δυτικής κλιτύος από τη Ρόδο". *ArchDelt*, 38/1, 105-210.
- Pirson, Felix; Japp, Sarah; Kelp, Ute; Novacek, Jan; Schultz, Michael; Stappmanns, Verena; Teegen, Wolf-Rüdiger; Wirsching, Alexandra (2011). "Der Tumulus auf dem İlyastepe und die pergamenischen Grabhügel", *IstMitt* 61, 117-203.

Rotroff, Susan (2006). *Hellenistic Pottery. The Plain Ware. The Athenian Agora* 33. Princeton, N. J.

Rotroff, Susan (1997). *Hellenistic Pottery. Athenian and Imported Wheelmade Table ware and related Material. Agora 29*. Princeton, N. J.

Rotroff, Susan; Oliver Jr, Adrew (2003). *The Hellenistic Pottery from Sardis. The Finds through 1994*. Sardis 12, Cambridge Mass.

Saraçoğlu, Aslı (2011). "Hellenistic and Roman Unguentaria from the Necropolis of Tralleis". *Anadolu*, 37, 1-42.

Schäfer, Jörg 1968, *Hellenistische Keramik aus Pergamon*. PF 2. Berlin: De Gruyter.

Smetana-Scherrer, Rudolphine (1982). "Spätklassische und Hellenistische Keramik, H. Walter (Ed.), *Alt Ägina* 2/1, 56-91, Mainz.

Şahin, Mustafa (2017). "İnegöl/Cumatepe Höyük ve Tunç Çağı Ulaşımındaki Yeri". *Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu, 1. Cilt*, Doğan Yavaş, Sezai Sevim, (Der.), İstanbul: İhlas Gazetecilik A.Ş., 233-247.

Şahin, Mustafa. (2009). "Görükle Mezarı Kurtarma Kazısı. 2006 Yılı Sonuç Raporu". *KST*, 30/4, 25-38.

Şahin, Mustafa; Yavaş, Doğan; Okçu, Recep; Şahin, Derya (2008). "İznik Yüzey Araştırması 2006", *AST*, 25/1, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Döşim Basımevi, 11-26.

Tavukçu, Zerrin Aydın (2006). "Parion Nekropolü 2005 Yılı Buluntuları", (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Thompson, Homer (1934). "Two Centuries of Hellenistic Pottery". *Hesperia*, 3/1934, 310-480.

Thompson, Homer (1933). "Terracotta Lamps". *Hesperia*, 2, 195-215.

Tokgöz, Dünder (1975). "İğdır Tümülüs Kazısı Raporu", *TAD*, 22.2, 151-157.

Tuluk, Gamze Günay (2003). "İonia Bölgesi'ndeki Helenistik Döneme Ait Kandiller". *Les céramiques en Anatolie aux époques hellénistiques et romaines. Actes de la Table Ronde d'Istanbul, 23-24 mai 1996*, C. Abadie-Reynal (Ed.), Paris: De Boccard, 17-25.

Tüzün, Burak (1997). "Les lampes de Sminthéion". *Anatolia Antiqua*, 5, 167-185.

Varkıvanç, Burhan (2007). "Mezar Mimarisi Örtü Sistemlerinde Form ve Teknik II: Tüteklikli Örtü". *Calbis-Baki Öğün'e Armağan / Melanges offerts a Baki Öğün*, Cengiz Işık, Zeynep Çizmeli Öğün (Der.), Ankara: Türk Tarih Kurumu, 205-217.

Prusa ad Olympum'dan (Bursa) Bir Oda Mezar

Vessberg, Olof; Westholm, Alfred (1956). *The Hellenistic and Roman Periods in Cyprus*. SCE IV/3, Stockholm.

Vogeikoff-Brogan, Natalia (2000). "Late Hellenistic Pottery in Athens". *Hesperia*, 69/3, 203-333

Yalman, Bedri (2011). *Bursa'nın Kültür ve Tabiat Varlıkları 1*. İstanbul: Gezegen Tanıtım Ltd. Şti.

Yalman, Bedri (1994). "İznik Dörttepeler Tümülüsü Mezar Odaları ve İznik Müzesi'ne Gelen Önemli Eserler". *XI. Türk Tarih Kongresi*, 425-435.

Yalman, Bedri (1993). "İznik ve Çevresinde Belirlenen Eski Eser Tahribatları ve Öneri Koruma Tedbirleri". *Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 1.2(36), 461-479.

Yalman, Bedri (tarihsiz). *Nikaia / İznik*. İstanbul: Uniform Matbaacılık.

253

IJSl 11/1
Haziran/
June
2018

SUMMARY

A Hellenistic chamber grave about 400 m. eastward of Hisariçi (where the ancient city situated on) was unearthed during the rescue excavations in 1969. The east-west oriented chamber grave consists of a short rectangular dromos and an almost square main chamber. The rough shaped rectangular blocks from local limestone without mortar were used as building material. Both dromos and grave chamber were covered by a barrel-vault. Since a large part of the building was restored by cement after its discovery, the original condition of the architectural remains of the grave can be hardly identified. The architectural characteristics of the grave such as almost square planned grave chamber and barrel-vaulted ceiling indicate a Macedonian influence and show parallels some other examples from the vicinity of Bithynia. The monumentality of the grave refers to social status of the deceased. Most probably a prominent personality from *Prusa ad Olympum* (maybe with his/her family members) in late Hellenistic period was buried into the chamber grave.

254
IJSI 11/1
Haziran/
June
2018

The funerary urns inside the grave demonstrate that the body/bodies of the deceased were cremated and buried in urns inside the grave. The amount of the urns indicates that the chamber tomb was used for multiple burials. Since the funerary urns can be dated approximately to the same period, they probably all belonged to the members of the one same family. However because of the small quantities of the burned bones and lack of the antropological analysis it is difficult to answer the questions such as the age, gender and diseases of the individuals had during their lifetime.

25 pots are available from the Bursa Tomb. They consist of the standart forms such as Lagynos, Amphora, Krater, Unguentaria, Kantharos and oil lamp, which are known from the late Hellenistic deposits in the Aegean and Mediterranean. There is no grave good which refer the gender and profession of the deceased. The existing examples, which present comparatively a more explicit data about the dating of the burial, are the White Ground Lagynoi with sharp angled shoulder, the spindle unguentaria and the bowls in Knidian Type. The Parallels of these examples, which constitute the extensive part of the finds, are known from the Sullan destruction deposits in the Athenian Agora and also from the late Hellenistic deposits in the Asia Minor. Therefore the date range for the burial can be limited from the end of the 2nd century to the beginning of the 1st century BC. In consideration of the available finds, there is no clear evidence for the secondary use of the tomb chamber.